

Izveštavanje o samoubojstvima maloljetnika u hrvatskim dnevnim novinama

Domitrović, Irena

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:978349>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Irena Domitrović

IZVJEŠTAVANJE O SAMOUBOJSTVIMA
MALOLJETNIKA U HRVATSKIM DNEVNIM
NOVINAMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij novinarstva

IZVJEŠTAVANJE O SAMOUBOJSTVIMA
MALOLJETNIKA U HRVATSKIM DNEVNIM
NOVINAMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Igor Kanižaj

Studentica: Irena Domitrović

Zagreb

Rujan, 2017.

Izjavljujem da sam diplomski rad Izyještavanje o samoubojstvima maloljetnika u hrvatskim dnevnim novinama, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Igoru Kanižaju, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Irena Domitrović

Zahvale

Pisanje ovog rada bilo je zanimljivo iskustvo, puno uspona i padova, a ovim putem želim zahvaliti svima koji su mi pomogli kako bih to iskustvo uspješno privela kraju.

Mojim roditeljima, Jadranki i Željku, hvala vam jer ste me strpljivo odgajali sve ove godine, i zato što ste mi pomogli prebroditi svaku krizu i nikada niste gubili vjeru u mene. Bili ste mi potpora na svakom mom koraku i za to ću vam biti vječno zahvalna. Hvala i mom malom bratu Ivanu jer si proveo sate i sate slušajući me kako učim naglas, i uvijek si bio pun razumijevanja za to. Dragoj baki Ireni, hvala ti što si sve ove godine držala fige prije svakog mog ispita, odgovaranja i prezentacije. Bez tvojih figa rezultati bi bili puno lošiji, sigurna sam u to.

Hvala svim mojim divnim prijateljima na podršci i pomoći, na satima razgovora, smijeha i druženja. Posebno hvala Viktoriji i Katarini, mojim divnim kolegicama koje su kroz pet godina studiranja bile istinski oslonac. Hvala vam na brojnim kavama, druženjima, učenjima i tješeljima, bile ste i ostale najbolje kolegice i prijateljice koje čovjek može poželjeti.

Veliko hvala i svim profesorima i zaposlenicima Fakulteta političkih znanosti koji su dali sve od sebe kako bi svima nama osigurali što jednostavnije i zanimljivije studiranje. Hvala puno agenciji Presscut što ste mi omogućili brzo i jednostavno sastavljanje uzorka za analizu. Hvala i zaposlenicima knjižnice Božidara Adžije i redakciji 24 sata jer ste mi pomogli da prikupim sve članke iz uzorka. Da nije bilo svih vas, ne bi bilo niti ovog rada.

Posebnu zahvalu upućujem divnom profesoru, mentoru i prijatelju, profesoru Igoru Kanižaju, zbog kojeg sam zavoljela tisak, zainteresirala se za područje djece u medijima, i koji me naučio toliko toga. Hvala Vam za odlično mentorstvo, sve savjete, pohvale i kritike, za svako čitanje i ispravljanje ovog rada, za svaki predloženi izbor, ali najviše od svega hvala Vam što ste vjerovali u mene i u moju temu. Boljeg mentora nisam mogla poželjeti.

I na samom kraju, ali ništa manje značajno, od srca se zahvaljujem čovjeku koji me već sedam godina čini boljom osobom. Tin, hvala ti za svaki trenutak koji si proveo sa mnom, hvala za svaki savjet i pomoć, a najviše od svega hvala ti što si me držao za ruku kada sam gubila nadu i povjerenje u sebe. Hvala ti što si uvijek vjerovao u mene i u to da ću ovaj rad napisati, čak i kad sam ja sama sumnjala u to.

Sadržaj rada

1. Uvod	7
1.2. Teorijski pregled	10
1.2.1. Wertherov učinak	10
1.2.2. Sekundarna viktimizacija	12
1.3. Mediji i samoubojstva	13
1.4. Medijska etika	14
1.4.1. Regulacija i samoregulacija medija.....	14
1.5. Cenzura u Austriji kao primjer dobre prakse	19
1.6. Bullying i bullycide	20
2. Dizajn istraživanja.....	22
2.1. Analiza sadržaja	22
2.2. Metodologija i uzorak	24
3. Analiza	27
4. Rezultati analize	28
4.1. Naslovnica	28
4.2. Naslovi	29
4.3. Kanali za pomoć i dublja obrada teme	30
4.4. Najčešće korištene novinarske vrste.....	31
4.5. Privlačenje pozornosti veličinom teksta i odabirom riječi	32
4.6. Oprema teksta.....	33
4.7. Uloga i specifičnosti fotografija	34
4.7.1. Potpis pod fotografiju	36
4.8. Problem zaštite identiteta žrtve	37
4.9. Izjave sugovornika i orijentacija teksta	39
4.10. Povezanost s prošlim događajima	40
4.11. Nagađanja o razlozima samoubojstva	41

4.12. Prevencija samoubojstava	42
4.13. Psihološka pozadina samoubojstava i glorifikacija događaja	43
5. Rasprava	45
6. Prijedlog preporuka za izvještavanje o samoubojstvima maloljetnika	47
7. Zaključak	50
8. Literatura	54
9. Prilozi	59
9.1. Matrica	59
9.2. Gould – Suicide and the Media, preporuke za izvještavanje o samoubojstvima	61
9.3. Kako izvještavati o samoubojstvima: naputci za medije, Nataša Jokić-Begić.....	61
10. Popis tablica, grafikona i fotografija	63
10.1. Tablice	63
10.2. Grafikoni	63
10.3. Fotografije	63
11. Sažetak	64
12. Summary	65

1. Uvod

Osmero maloljetnika prošle si je godine oduzelo život, a još 60 ih je to pokušalo učiniti. Podaci su to koje je Ministarstvo unutarnjih poslova objavilo u Statističkom pregledu 2016. godine (MUP, 2016: 150). Pretpostavka je da su stvarne brojke samoubojstava uvijek veće od prijavljenih, budući da se ponekad kao uzrok smrti navode nenamjerne ozljede, a zapravo se radi o samoubojstvu (Dixon, Scheckel 1996; Pfeffer 1986, cit. prema Hyatt i College, 2010: 514).

O'Carroll i sur. (1996) definirali su suicidalnost kao širok spektar, koji se proteže od misli, do specifičnih planova, gesti, manjih samoozljeđivanja, pokušaja s većim, ozbiljnijim posljedicama i sama smrt (cit. prema Radobuljac i sur. 2007: 275). Radobuljac i sur. (2007: 275), citirajući razne autore (Brend i sur. 1990; Goldston i sur. 1996; Larsson i Ivarsson 1998; Mean i sur. 2005; Pfeffer i sur. 1988), navode rizične faktore koji podupiru suicidalno ponašanje, kao što su depresija, upotreba raznih droga, obiteljske prilike, eksterni stres povezan s okolinom te prethodno suicidalno ponašanje. O tim rizičnim faktorima potrebno je više govoriti u javnosti kako bi se ljude upoznao s najranijim znakovima suicidalnog ponašanja, ali i načinima kako pomoći osobi koja ih pokazuje.

Samoubojstvo je društveni problem koji treba rješavati na svim razinama, od odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova, do masovnih medija. To je problem koji je prisutan u svim kulturama i civilizacijama (Nikić, 1995: 198), a ima „povijesnu, kulturološku, znanstvenu, religijsku i globalnu dimenziju i zato je o njemu teško raspravljati iz samo jedne perspektive“ (Šakić, 2011: 79). Međutim, rasprava je nužna, samo ju je potrebno pažljivo isplanirati jer moramo biti svjesni da se ovdje radi o ljudskim životima (Lulić, 2009: 132).

Maloljetnici su posebno rizična skupina budući da je samoubojstvo drugi glavni uzročnik smrti osoba između 15 i 25 godina života (WHO, 2014: 6). Eaton i sur. (2008) tvrde kako u zapadnim, razvijenim zemljama, otprilike 15-25% adolescenata razmišlja o samoubojstvu (cit. prema Page, Saumweber, Hall, Crookston, West; 2013: 541). Romero, Wiggs, Valencia i Bauman (2013: 160) navode da je samoubojstvo rjeđa pojava među djecom i mlađim adolescentima, ali da raste s godinama, tako da je značajno veći broj samoubojstava u kasnim tinejdžerskim godinama i ranim dvadesetima. Isti autori citiraju Cash i Bridge (2009) i Gould i sur. (2003) i tvrde da „dječaci češće izvršavaju samoubojstva, no djevojčice o tome više razmišljaju i češće pokušavaju počinuti samoubojstvo“ (2013: 160).

Global school-based student health survey (GSHS) studija je koja je potvrdila ove navode. Dokazano je da su u periodu 2003-2010 u 49 zemalja diljem svijeta, mladenačke suicidalne misli predstavljale „ozbiljan mentalni problem koji se pojavljuje globalno“ (Page i sur., 2013: 542). Autori poput Abrutyn i Mueller (2014), Gould, Jamieson i Romer (2003), Lester (2003), Page i sur. (2013), Romero i sur. (2013) istraživali su problem samoubojstava maloljetnika, međutim samo je nekolicina autora istražila kako mediji izvještavaju o toj temi. Stack (2003) je obradio temu medijskog izvještavanja kao rizičnog faktora u samoubojstvima, ali se nije fokusirao isključivo na maloljetnike, Sisask i Värnik (2012) pisali su o medijskoj ulozi u prevenciji samoubojstava, Niederkrotenthaler i Sonneck (2007) prenijeli su austrijske naputke za izvještavanje o samoubojstvima, ponovno bez fokusiranja isključivo na maloljetnike. Gould i sur. (2003) su svojim istraživanjem od *medijskoj zarazi* i samoubojstvima među mladima započeli temu povezanosti medija i samoubojstava maloljetnika, međutim bez dublje analize samog izvještavanja. Pregledom dosadašnjih radova za zaključiti je da se do sada nitko nije bavio isključivo problemom kako novinari pristupaju temi o samoubojstvima maloljetnika, kojim se tehnikama služe pri izvještavanju i poštuju li etiku novinarstva. Na ovim prostorima samo je Burić (2008) pisala o tome kako mediji izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika, međutim ni njezin rad ne daje sustavnu analizu ovog problema, već se fokusira na nekoliko izoliranih slučajeva. Postoje i autorski tekstovi aktivnih novinara (poput Modrić, Lulić i sl.) koji su se bavili specifičnim slučajevima u kojima su pokazali kako su mediji izvještavali o samoubojstvima maloljetnika, međutim, sustavna analiza više različitih slučajeva nije napravljena.

Jednom kada se samoubojstvo dogodi mediji imaju ulogu ne samo obavijestiti javnost što se dogodilo, nego i osvijestiti publiku o određenom problemu i kako ga riješiti. „Način na koji mediji izvještavaju o slučajevima suicida može potaknuti ili spriječiti oponašanje suicidalnog ponašanja“, i to je potrebno osvijestiti u medijskoj struci (Lulić, 2009: 128). Odgovornim izvještavanjem bi mediji mogli utjecati na smanjenje suicidalnih misli među svim dobnim skupinama. Nikić smatra da je „potrebno i korisno, a za naš narod i prijeko potrebno, govoriti o prevenciji ili zaštiti, odnosno onemogućivanju onog načina ponašanja koji bi mogao uzrokovati suicid“ (1995: 189), a masovni mediji odličan su alat za takvu vrstu edukacije. Unatoč tome, mediji i dalje nisu potpuno etični, pogotovo kad je u pitanju izvještavanje o djeci, a Schor (2006) ističe da je tako jer „motiv zarade u vremenu korporativnog novinarstva najčešće nadilazi etička pravila profesije, čak i onda kada je riječ o djeci“ (cit. prema Zgrabljic Rotar, 2009: 34).

Svrha ovog rada je istražiti kako hrvatske dnevne novine izvještavaju o ovoj, veoma osjetljivoj temi, te poštuju li pravila koja im nameću zakoni i kodeksi. Cilj je istražiti pristup novinara i urednika temama o samoubojstvima maloljetnika, s posebnim naglaskom na korištenje senzacionalizma¹. Istraživanje će nastojati ukazati na sve nepravilnosti koje su prisutne u izvještavanju o ovoj tematici, i pokušat će dati smjernice za odgovorno izvještavanje.

Pretpostavka je da novinari ne znaju kako se postaviti u izvještavanju o ovoj tematici budući da ne postoje definirana pravila kojima bi se oni mogli voditi. U dijelu o zakonskim regulativama spominjat će se dijelovi iz zakona i kodeksa koji samo djelomično postavljaju okvir pristupanja ovoj temi.

Prije samog istraživanja rad će prikazati dosadašnje doprinose ostalih autora i njihove najznačajnije teorije. U smislu medijskog utjecaja na samoubojstva općenito, a onda i na kategoriju maloljetnika, najznačajnija je teorija Wertherovog učinka koja se bavi idejom da medijske priče o samoubojstvima dovode do povećanja stope samoubojstava neposredno nakon izvještavanja². Ova teorija potječe iz 18. stoljeća, ali autori se i danas bave njome.

U uvodnom dijelu ovog rada bit će govora i o *bullyingu* kao faktoru koji može utjecati na suicidalno ponašanje maloljetnika. Autori poput Hyatt i College (2010) i Romero i sur. (2013) ovaj problem izravno povezuju s povećanjem stope samoubojstava među maloljetnicima. Hyatt i College (2010) navode i kako nasilje putem interneta ili *cyberbullying* predstavlja jedan od faktora za samoubojstva među maloljetnicima. 37 postojećih istraživanja iz raznih dijelova svijeta koje su Kim i Leventhal (2008) analizirali, dokazuju da postoji povezanost između doživljenog nasilja i suicidalnih misli (cit. prema Romero i sur., 2013: 161). S obzirom da nasilje može doprinijeti razmišljanju o samoubojstvu, ovaj će rad odvojiti poseban dio u kojem će se baviti upravo tom teme.

Osim teorijskih doprinosa, uvodni će dio predstaviti i primjer iz prakse koji se tiče Austrije i stavljanja embarga na izvještavanje o samoubojstvima što je dovelo do smanjenja stope samoubojstava u toj državi. Iako cenzura i autocenzura nisu najbolji alati kojima se mediji mogu poslužiti, u nedostatku znanja bolje je odabrati taj put nego senzacionalizam.

¹ Senzacionalizam u smislu „iznošenja nevažnih ili privatnih detalja, pretjerano izvještavanje o nesrećama i tragedijama, opsesije slavnim i poznatim ličnostima, iznošenje neprovjerenih informacija i sl.“, citirano prema <http://bit.ly/2vbLlJo> stranica pregledana 04.04.2017.

²Citirano prema <http://bit.ly/2eYb2Hh> stranica pregledana 03.03.2017.

Nakon uvodnog dijela slijedi dizajn istraživanja u kojem će se predstaviti detaljan koncept istraživanja, s glavnim pitanjima, hipotezama i ciljevima. Potom slijedi metodologija koja će prikazati na koji način je strukturiran uzorak, način prikupljanja podataka te njihova analiza. Dobivene rezultate istraživanja rad će potom predstaviti, analizirati i interpretirati, a na samom kraju rada, u zaključku, predložit će se mogućnosti za odgovorno izvještavanje o samoubojstvima, te potencijali za daljnju obradu ove teme.

1.2. Teorijski pregled

1.2.1. Wertherov učinak

Već više od 150 godina vode se rasprave o potencijalnom utjecaju medijskog izvještavanja na povećavanje broja samoubojstava (Goldney, 1989: 30). Ovdje se prvenstveno spominje mogućnost Wertherovog učinka koji je poznat kao „pojava imitacije samoubojstava nakon medijskih priča“³. Philips se u svom radu puno bavio ovim pitanjem, i dokazao je da postoji snažna veza između izvještavanja o samoubojstvima u novinama i na televiziji i porastu stope samoubojstava (Bollen, Philips, 1981, 1982; Philips, 1974, 1979; Philips, Carstensen, 1986, 1988, cit. prema Gould, Jamieson, Romer 2003: 1270).

Philips (1974) je dokazao da se broj samoubojstava povećava nakon medijskog izvještavanja o samoubojstvima, kao što je bio slučaj sa samoubojstvom Marilyn Monroe, nakon čega je stopa samoubojstava porasla i u SAD-u i u Velikoj Britaniji (Kunczik, Zipfel, 1998: 165). Davison i Neale (2002) ističu kako i javni prikazi samoubojstva običnih ljudi mogu dovesti do povećanja samoubojstava u društvu, dok javni prikazi prirodne smrti nemaju takav utjecaj na publiku (cit. prema Jokić-Begić, 2009: 93).

Kako bi dokazao svoju tezu, Philips je istraživao statističke podatke za SAD i Veliku Britaniju u periodu nakon izvještavanja o nekom samoubojstvu (Philips, 1974: 341). On je primijetio porast broja samoubojstava od 12% u SAD-u mjesec dana nakon smrti Marilyn Monroe, te porast od 10% u Engleskoj i Walesu (Philips, 1974: 351). U prilog ovoj teoriji idu i nalazi teorije učenja po modelu (npr. Bandura) koja predviđa da će osoba koja se identificira sa žrtvom samoubojstva vjerojatno imitirati taj čin (Jamieson, Hall Jamieson i Romer, 2003: 1644).

³ Taj se pojam u osnovi referira na roman *Patnje mladog Werthera* ali primjenjiv je i na novinarsko izvještavanje. Roman *Patnje mladog Werthera* je napisan 1774. godine, i inspiriran je stvarnim likovima. Glavna okosnica romana nesretna je ljubav mladog Werthera koji se na kraju romana ubije pištoljem. Nakon objave, roman je zabranjen u brojnim europskim državama (Stack, 2003: 238).

Kunczik i Zipfel spominju i tezu sugestije, koja se u znanstvenoj literaturi više ne koristi, međutim, navode kako je u SAD-u objavljeno mnogo studija koje su potvrdile tu tezu i pokazale da se „koncept sugestije za određene odrasle recipijente pod određenim uvjetima čini primjerenim za objašnjenje učinaka nasilja u medijima“ (1998: 166).

Wertherov učinak neki autori nazivaju još i *suicide contagion*, odnosno *zaraza samoubojstvom*. Velting i Gould (1997) definiraju *zarazu samoubojstvom* kao pojavu u kojoj „izloženost nečijoj samostalno nanesej smrti izaziva imitaciju kod podložnih individualaca“ (cit. prema Jamieson, Hall Jamieson, Romer 2003: 1643). Slične tvrdnje nalazimo i kod Pirkisa (2009) koji kaže kako pretjerano naglašavanje detalja samoubojstva u medijskom izvještavanju vodi do imitacije kod ranjivih pojedinaca (cit. prema Chandra i sur. 2013: 691). Dakle, pod pojmom *zaraze* u ovom kontekstu pričamo o povećanju broja samoubojstava nakon izloženosti medijskom sadržaju koji opisuje tu tematiku.

Početak 2000-ih pronađeni su novi dokazi *zaraze*. Jedno od mogućih objašnjenja zašto je *zaraza* moguća leži u prirodi medija koji lagano dosežu velike segmente publike, čime zapravo povećavaju vjerojatnost da će njihovu priču o samoubojstvu vidjeti i ranjive i podložne osobe, koje bi pod određenim okolnostima mogle pronaći rješenje svojih problema u takvom ponašanju (Jamieson, Hall Jamieson, Romer, 2003: 1644). Danas se upravo zbog tih snažnih dokaza koji podupiru tezu o *zarazi* fokus prebacuje na istraživanje učinaka izvještavanja o samoubojstvima u medijima (Gould, Jamieson, Romer 2003; Stack 2000a, 2000b, cit. prema Jamieson, Hall Jamieson, Romer 2003: 1643). Autori tvrde da su brojne studije zabilježile značajan porast u samoubojstvima nakon izvještavanja u novinama (npr. Philips, 1974). Philips je tvrdio kako se stope samoubojstava povećavaju neposredno nakon što mediji objave priču o nekom samoubojstvu, te je dodao kako će porast stope biti veći što se više publiciteta pridaje takvoj priči (1974: 340). Imitacijski učinak povećat će se s količinom izvještavanja, istaknutošću i učestalošću neke priče (Gould, 2001: 201).

S obzirom na čvrste dokaze o *medijskoj zarazi*, Gould smatra da postoji potreba za strategijom prevencije samoubojstava koja bi uključivala edukaciju novinara, urednika, filmskih i televizijskih producenata o *zarazi* u svrhu stvaranja novinarskih priča koje minimiziraju potencijalnu opasnost. Dodatno, autor navodi kako bi se trebala poticati pozitivna uloga medija u obrazovanju javnosti o rizicima samoubojstva (2001: 214).

Osim Wertherovog, neki su stručnjaci prepoznali i Papagenov učinak koji se referira na Mozartovu operu *Magična flauta* u kojoj se mladi muškarac želi ubiti zbog nesretne ljubavi, ali

ga spase njegovi prijatelji (Sisask, Värnik, 2012: 131). Ako prihvatimo stajalište nekolicine autora koji tvrde da je ovaj učinak istinit, tada bi odgovorno izvještavanje moglo dovesti i do spašavanja života.

Nakon više desetaka godina istraživanja Wertherovog učinka, koji je povezan i s objavljivanjem djela kao što su Ana Karenjina, *Final Exit*, priručnika „Samoubojstvo, naputci za uporabu“ (Jokić-Begić, 2009: 93), stručnjaci još uvijek nisu donijeli konsenzus oko dosega tog učinka, te i dalje postoje dvije struje, jedna koja tvrdi da je učinak snažan i druga koja ga opovrgava (Scherr, Reinemann, 2013:78).

1.2.2. Sekundarna viktimizacija

Prilikom izvještavanja novinari često ne razmišljaju o posljedicama koje ono može imati na osobe o kojima se izvještava i na njihove najbliže. U slučaju izvještavanja o bilo kakvom negativnom događaju postoji opasnost od tzv. *sekundarne viktimizacije*, odnosno „žrtva zločina može drugi put postati žrtvom zbog načina medijskog izvještavanja“ (Kunczik, Zipfel, 2006: 126). Kunczik i Bleh su 1995. godine proveli anketu u Njemačkoj među žrtvama zločina pri čemu su otkrili da se žrtve često boje da će ih njihov socijalni krug prepoznati ili da će ih počinitelj ponovno napasti nakon što je pročitao tekst (Kunczik, Zipfel, 1998: 180)⁴. Iako se radi o istraživanju učinaka izvještavanja na žrtve nasilja, ovi se nalazi lako mogu primijeniti i na žrtve samoubojstava, jer novinari često na sličan način izvještavaju o jednim i drugima. Kod izvještavanja o samoubojstvima *sekundarnu viktimizaciju* neće doživjeti osobe koje su počinile samoubojstvo, ali će ju doživjeti njihove obitelji i prijatelji, i zbog toga novinari moraju biti iznimno pažljivi u izvještavanju o samoubojstvima. Prikazom neke nesreće ili zločina, podsjeća Bertrand, novinar može povrijediti sve one koji su bili bliski žrtvi (2007: 53). Različita su istraživanja pokazala da ni jedna smrt ne ostavlja toliko emocionalnih posljedica na obitelj kao samoubojstvo (Davison, Neale, 2002, cit. prema Jokić-Begić, 2009: 92), stoga novinari moraju posvetiti mnogo pažnje kako bi zaštitili obitelj i bližnje žrtava samoubojstva od dodatne boli i patnje.

Postoje dakako i primjeri pozitivnih učinaka izvještavanja o žrtvama zločina jer „mediji mogu odigrati važnu ulogu budući da žrtvama mogu olakšati da svijetu objasne vlastitu situaciju“

⁴ „U gotovo pola slučajeva ispitanici su naveli da je u izvještajima spomenuto mjesto njihova stanovanja, gotovo svaki šesti sjeća se da je u izvještajima bilo točno navedeno ime i nadimak (15,5 posto) odnosno prezime žrtve (14,1 posto). U 23 slučaja (16, 2 posto) spomenuto je ime ulice u kojoj žrtva ima stan, a u 24 slučaja (16,9 posto) radno mjesto žrtve“ (Kunczik, Zipfel, 2006: 126).

(Kunczik, Zipfel, 1998: 181). Mediji mogu pažljivim izvještavanjem stigmatizirati samoubojstvo, što može pozitivno rezultirati, jer što je negativniji stav prema nekom ponašanju, manja je vjerojatnost da će ono biti odabrano. Međutim, novinari moraju paziti da ne stigmatiziraju žrtve i njihovu obitelj jer to može imati izrazito negativne posljedice, budući da negativni stavovi mogu osnažiti osjećaj krivnje, srama i potaknuti izolaciju (Jokić-Begić, 2009: 93).

1.3. Mediji i samoubojstva

Mediji su postali sastavni dio čovjekove svakodnevice i to od najranije dobi. Burić (2008: 210) tvrdi kako su „vijesti zauzele mjesto jutarnje molitve“, i dodaje da je tisak u periodu 2006-2007 godine od tragičnih događaja (mислеći pritom na samoubojstva maloljetnika) „napravio neukusan medijski cirkus“, a do toga dolazi jer „mediji imaju veliki interes za istraživanje osjetljivih tema“ (Ajduković, 2009: 124). Glavni problem koji Burić ističe u izvještavanju o samoubojstvima u tom periodu je senzacionalizam zbog kojeg su komercijalne televizije „podivljale u svojim opisima“ (2008: 212). Stack upozorava na to kako se već dugo smatra da „rasprostranjeno izvještavanje o samoubojstvima u medijima dovodi do kopiranja suicidalnog ponašanja među masovnim publikama“ (2003: 238).

Iako je Durkheim još krajem 19. stoljeća⁵ opovrgavao da postoji korelacija između izvještavanja o samoubojstvima i kopiranja ponašanja (2005), Abrutyn i Mueller su otkrili da se samoubojstva, kao i sva druga ponašanja, „mogu proširiti u društvu putem sugestija“ (2014: 225), a Burić dodaje da „pogrešno i senzacionalističko izvještavanje o samoubojstvima umnaža nove tragedije i patnje“ (2008: 212).

„Utjecaj masovnih medija u suvremenom industrijskom društvu jedno je od najstarijih i teorijski najprjepornijih pitanja. S jedne strane, mediji se često optužuju za mnoge nepoželjne društvene pojave, dok im se, s druge strane, pripisuju i brojni pozitivni utjecaji“ (Mraović, 1991: 121). Mediji su preuzeli odgovornost izvještavanja o svim relevantnim događanjima u zemlji i svijetu, pa tako i o samoubojstvima. Goldney (1989: 33) smatra da bi „bilo naivno očekivati od medija da ne izvještavaju o samoubojstvima“, ali predlaže da bi mediji trebali „prezentirati takve priče jedino ako u njima pružaju informacije o ne-suicidalnom rješenju problema“.

⁵ Prvo izdanje Durkheimove knjige *Suicide* objavljeno je 1897. godine u Francuskoj

1.4. Medijska etika

U analizama izvještavanja o nesrećama i samoubojstvima nerijetko se novinare i urednike proziva za neetičnost. Svaki profesionalac, bez obzira na područje u kojem radi, mora nastojati svoj posao obavljati savjesno i odgovorno, poštujući sebe i druge. Nikome nije dopušteno drugima nanositi zlo kako bi obavio svoj posao. Trošelj tvrdi da „profesionalna etika mora biti u skladu s ljudskim pravima, a potom i zakonskim propisima države u kojoj djeluje“ (2014: 6). U novinarstvu ovaj je imperativ predmet brojnih rasprava, jer se upravo u ovom području velika pozornost javnosti fokusira na etično ponašanje. O novinarskoj etici pišu se knjige, rade se istraživanja i objavljuju članci, a sve u svrhu obučavanja etičnih novinara. Etika u novinarstvu predstavlja „posebnu etiku kojom se promišljaju znanja o moralu pri obavljanju svakodnevnog profesionalnog novinarskog posla“ (Vilović, 2004: 75). Budući da masovni mediji kao glavno komunikacijsko sredstvo između pošiljatelja poruke i njezina primatelja „aktivno sudjeluju u čovjekovu životu od najranije dobi.“ (Knezović, Maksimović, 2016: 647) iznimno je važno stalno upozoravati novinare i medijske stručnjake na etička načela ove profesije. Jedino poštivanjem etičkih načela novinari mogu postići odgovornost u izvještavanju, stoga bi se etika medija „trebala pokazati kao djelovanje koje određuje razbor i odgovornost“ (Burić, 2010: 634). Važno je zapamtiti da „mediji sami po sebi nisu loši, već ih takvima može učiniti samo nepravilna uporaba“ (Labaš, Vizler, 2005: 280). Kako bi se novinari uvijek ponašali u skladu s etikom, postoji niz zakona, kodeksa i propisa koje nameću države, strukovna udruženja i sami mediji.

1.4.1. Regulacija i samoregulacija medija

Većina nacija koje nisu diktatorske po prirodi vladanja posjeduje barem jedan novinarski kodeks koji se u različitim zemljama različito zove (npr. etički kodeks, kodeks ponašanja, vodič kroz deontologiju⁶) (Bertrand, 2007: 41). Kodeksi su se počeli širiti tijekom 20. stoljeća kada su novinari, tvrdi Bertrand, shvatili da „čine posebnu kastu u društvu“, a cilj svakog od tih kodeksa je informirati javnost o profesiji (2007: 42-43). U ovom će dijelu rad prikazati neke od najvažnijih kodeksa u svijetu, a potom i u Hrvatskoj.

Međunarodna federacija novinara (IFJ) najveće je udruženje novinara na svijetu, s otprilike 600 tisuća članova u 140 zemalja diljem svijeta⁷. Deklaracija o načelima ponašanja novinara koju

⁶ „Deontologija je skup načela i pravila što ih uspostavlja struka, po mogućnosti u suradnji s korisnicima, kako bi se što bolje odgovorilo na potrebe raznih skupina unutar populacije“ (Bertrand, 2007: 10).

⁷ Citirano prema <http://bit.ly/1AS1dZQ>, stranica pregledana 24.03.2017.

je IFJ donio propisuje pravila kojih se moraju pridržavati svi članovi, a koja se tiču odgovornog i istinitog izvještavanja, korištenja poštenih metoda prikupljanja informacija i svih drugih standarda profesionalnog ponašanja novinara (Malović, Ricchiardi, Vilović, 1998: 173). Ova Deklaracija ne propisuje pravila vezana uz konkretne teme izvještavanja, pa tako ni u slučaju izvještavanja o samoubojstvima. Međutim, IFJ ima propisan Pravilnik za izvještavanje o djeci, u kojem ističu važnost da „novinari i medijske organizacije nastoje održati najvišu razinu etičkog ponašanja u izvještavanju o djeci“, s posebnim naglaskom na točnost i osjetljivost u izvještavanju, izbjegavanje objave fotografija koje mogu naštetiti djetetu, izbjegavanje korištenja stereotipa, davanje medijskog prostora djeci da se sama izraze vezano za tematiku koja ih se izravno tiče, a novinare se podsjeća i da razmisle o posljedicama objave svega što se tiče djece⁸.

Etički kodeks Društva profesionalnih američkih novinara koji je prihvaćen u rujnu 1996. godine nalaže da novinari uvijek moraju nastojati umanjiti moguću štetu:

„Etični novinari tretiraju izvore informacija, osobe koje su predmet njihovih priča i svoje kolege kao ljudska bića koja zaslužuju poštovanje. Novinari moraju pokazati sućut prema onima koji mogu biti pogođeni izvještavanjem. Posebna osjetljivost mora se pokazati kada se radi o djeci (...). Novinari moraju biti osjetljivi kada traže ili koriste intervjuje ili fotografije osoba pogođenih tragedijom ili su u žalosti“ (cit. prema Malović, Ricchiardi, Vilović, 1998: 189).

Osjetljivost novinara u tragičnim situacijama jedan je od prvih koraka prema odgovornom izvještavanju svakog novinara.

Britansko udruženje novinara u svom Kodeksu profesionalnog postupanja (čl. 6) nalaže sljedeće:

„Novinar ne bi smio učiniti ništa što bi moglo još više povrijediti osobe koje se nalaze u žalosti ili u emotivno teškim stanjima, samo u želji da zadovolji interes javnosti“ (cit. prema Malović, Ricchiardi, Vilović, 1998: 193).

Interes javnosti često se koristi kao isprika za loše izvještavanje, povredu privatnosti i slično. Interes javnosti kategorija je koja se često spominje i u našem zakonodavstvu, međutim precizna definicija ove kategorije nije donesena.

⁸ Sadržaj preuzet sa stranice <http://bit.ly/2v1W6On>, stranica pregledana 27.03.2017.

Njemačko vijeće za novinarstvo u Kodeksu novinstva eksplicitno nalaže pravila pri izvještavanju o samoubojstvima (smjernica 8.4.). Ovaj kodeks jedan je od rijetkih u kojem se za slučaj samoubojstva odvojila posebna smjernica, a ona glasi ovako:

„Kada se izvještava o slučajevima samoubojstva, treba pokazati suzdržanost. To se posebno odnosi na objavljivanje imena i detaljnih opisa okolnosti samoubojstva. Izuzeci su opravdani samo u slučaju kada se radi o događaju od značenja za suvremenu povijest i opći javni interes“ (cit. prema Malović, Ricchiardi, Vilović, 1998: 206).

U Hrvatskoj ne postoje opsežne upute kako izvještavati o ovom problemu. Hrvatsko novinarsko društvo u Kodeksu časti hrvatskih novinara (čl. 15; čl. 16) propisuje sljedeće:

„Posebna se pozornost, obazrivost i odgovornost zahtjeva pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima, osim u slučaju kada je riječ o iznimnom javnom interesu. Vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstava se ne naglašavaju te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci. Potrebno je pridržavati se stručnih smjernica za izvještavanje o samoubojstvima“.

Hrvatsko novinarsko društvo redovito izriče upozorenja, opomene i teže opomene hrvatskim medijima zbog povreda novinarske etike koje narušavaju ugled novinarske profesije⁹.

Zakon o medijima (čl. 16) ne propisuje nikakve smjernice za izvještavanje o samoubojstvima, već opće smjernice kod izvještavanja, i kako se ponijeti kad ono uključuju maloljetne osobe.

„Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji (...) i zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta“.

Slično je i kod Zakona o elektroničkim medijima (čl. 12) koji izričito nalaže kako se mediji trebaju ponašati u slučaju izvještavanja o maloljetnicima, ali ne daje detaljnije upute kako izvještavati o maloljetnicima koji su pokušali izvršiti samoubojstvo.

„Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18 godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili

⁹ Izvješća o svim povredama etike, kao i izvješća o radu općenito, Hrvatsko novinarsko društvo objavljuje na stranici <http://bit.ly/2uFAC15>, stranica pregledana 01.04.2017.

je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života“.

Ured Pravobraniteljice za djecu donio je 2006. godine Preporuke o medijskom izvještavanju o djeci. U Preporukama se nalaže da novinari ne smiju ugroziti ili osramotiti dijete, naštetiti mu, ugroziti njegovu privatnost ili naštetiti osobito ranjivim skupinama djeci. Novinari su dužni o djeci izvještavati s velikom pažnjom i oprezom, pri čemu moraju pojačavati društvenu svijet o kršenju prava djece. Pravilnikom se predlaže i da bi novinari ili novinarska udruženja trebali „dogovoreno kreirati pravila izvještavanja o djeci naglašavajući primjere dobre prakse i tako stvarati opće standarde izvještavanja o djeci“. Kao i mnogi zakoni, tako i ova pravila ističu kako se mora provoditi maksimalna zaštita djetetova identiteta, te kako se osobita pozornost uvijek mora posebno obratiti na ranjive skupine djece¹⁰.

Novinarima u Hrvatskoj niti jedna institucija ne nameće pravila izvještavanja o samoubojstvima, bilo da se radi o maloljetnim ili punoljetnim žrtvama, stoga su novinari ostavljeni da samostalno „tapkaju u mraku“ pokušavajući zadovoljiti interese urednika, nakladnika i javnosti. U tom procesu mogu zapasti u krizu, i zbog neznanja ili nekog drugog razloga, izvijestiti o ovakvom događaju na neprimjeren način. Burić upozorava da postoji šansa da će nepotrebnim davanjem publiciteta samoubojstvu, novinar potencijalno stvoriti zabludu da je to normalno rješenje problema, možda čak i hrabar čin, što mlade, nerazvijene ličnosti mogu percipirati kao dobru ideju za pozornost i slavu (2008: 212).

Gould, Wallenstein, Kleinman, O'Carroll i sur. (1990) tvrde da je relativni rizik od samoubojstva nakon izlaganja tuđem samoubojstvu dva do četiri puta veći među ljudima 15-19 godina u odnosu na ostale skupine (cit. prema Gould Jamieson, Romer, 2003: 1270). Do tih su podataka došli u istraživanju u kojem su obuhvatili vremenski period od 1978. do 1984. godine, koristeći se podacima Nacionalnog centra za zdravstvenu statistiku u Sjedinjenim Američkim Državama (Gould, Wallenstein, Kleinman, O'Carroll i sur. 1990: 211). Isti autori elaboriraju te tvrdnje i ističu kako se povećanje stope samoubojstava može dovesti u izravnu vezu s količinom, trajanjem i istaknutošću medijske priče, a navode kako se korelacija može primijetiti i u fiktivnim sadržajima (Gould, Jamieson, Romer, 2003: 1271).

U SAD-u nekoliko je vladinih i privatnih zdravstvenih organizacija, uključujući, kako navode Jamieson, Jamieson Hall i Romer (2003: 1644), CDC (Centar za kontrolu i prevenciju bolesti),

¹⁰ Preporuke za izvještavanje o djeci dostupne su putem poveznice <http://bit.ly/1ps19y6>, stranica pregledana 27.03.2017.

AFSP (Američka organizacija za prevenciju samoubojstava), APPC (Annenberg javno politički centar), razvilo preporuke za pomoć novinarima i urednicima u izvještavanju o samoubojstvima kako bi minimizirali potencijalnu zarazu samoubojstvima. Autori navode (2003: 1644) kako se te preporuke temelje na izvještavanju koje izbjegava isticanje priče, senzacionalističke naslove, izvještavanje o detaljima samog čina. Dodatno, preporuke ohrabruju novinare da izvještavaju o svim potencijalnim kanalima pomoći osobama koje imaju suicidalne misli. Jamieson i sur (2003: 1645) ističu kako cilj preporuka nije zabraniti novinarima izvještavanje o samoubojstvima, već iskoristiti priliku za edukaciju javnosti o ovom problemu i ohrabriti sve one koji razmišljaju o samoubojstvu da potraže pomoć.

Znakovi opasnosti da osoba razmišlja o samoubojstvu često su vidljivi budući da otprilike 80% osoba koje planiraju izvršiti samoubojstvo iniciraju neki oblik izravne ili neizravne komunikacije o svojim namjerama (Robins, Gassnew, Kayes, Wilkinson i Murphy, 1959, cit. prema Barnes, Pazur i Lester, 2014: 181). Autori u fokus stavljaju način na koji bližnji reagiraju na te komunikacije, te zaključuju da roditelji često nemaju dovoljno znanja da bi prepoznali ovu vrstu komunikacije i na nju pravilno reagirali (2014: 182). Odgovornim medijskim izvještavanjem to bi se moglo promijeniti, i ljude, prvenstveno roditelje, bi se moglo educirati o tim najranijim znakovima, te ih podučiti kako na njih reagirati. Dodatno, mediji mogu pomoći i u pružanju informacija kome se, i na koji način, osoba koja razmišlja o samoubojstvu, može obratiti za pomoć. Prevencija samoubojstva je izazovan i kompliciran zadatak, „ali u naše doba razvijenih tehnologija otvorile su se nove prilike za prevenciju“ (Krysinska, Leo, 2007: 238). Telefoni za pomoć tradicionalni su medij za krizne intervencije, a u posljednje vrijeme, jačanjem interneta, i ova platforma dobiva na važnosti u preventivnim programima (Krysinska, Leo, 2007: 238).

Etzersdorfer i sur. (1992; 1994; 1998) pokazali su kako opada stopa samoubojstava nakon implementacije savjeta za odgovorno izvještavanje, uslijed čega su neke države (npr. Australija, 1999. godine) i Svjetska zdravstvena organizacija donijeli vlastiti vodič za odgovorno medijsko izvještavanje o samoubojstvima (cit. prema Gould, Jamieson, Romer, 2003: 1273). U vodiču WHO-a stoje napuci za novinare diljem svijeta koji im sugeriraju da javnost poduče o problemu samoubojstava, izbjegavaju jezik senzacionalizma, eksplicitne opise samog čina samoubojstva, te da mudro koriste opremu teksta (WHO, 2008). Problematičnu kariku u ovom komunikacijskom lancu predstavljaju ponekad i sami novinari koji „nisu skloni vjerovati u zarazu samoubojstvima kao rezultat izvještavanja o ovoj tematici“, i samim time ne poštuju

pravila koja im se nameću putem vodiča za izvještavanje o samoubojstvima (Gould, Jamieson, Romer 2003: 1273).

Naputci za medije već postoje u zemljama kao što su SAD, Australija, Austrija, Kanada, Njemačka, Japan, Novi Zeland i Švicarska, a Gould tvrdi da je u roku od godinu dana nakon uvođenja pravila primijećen pad samoubojstava u Austriji za 7% (2001: 214). Chandra i sur. (2013: 688) tvrde kako se za druge države mogu primijetiti različiti ishodi implementacije ovakvih vodiča, ali naglašavaju da se istraživanjem, primjerice u SAD-u primijetilo da novinari ne poštuju uvijek ta pravila. Za države i ostale entitete koji odluče provoditi ovakva pravila važno je da su ona napisana „jednostavnim, razumljivim jezikom, bez dvosmislenih izraza“ (Niederkrotenthaler, Sonneck, 2007: 427). Bez obzira na opsežnost vodiča, važno je da „mediji trebaju ograničiti količinu izvještavanja, izbjegavati senzacionalizam, i da ne bi trebali koristiti detaljne opise metode samoubojstva“ (Stack, 2003: 239).

1.5. Cenzura u Austriji kao primjer dobre prakse

Jedan od primjera koji najbolje ilustriraju moć medija navode Jamieson, Hall Jamieson i Romer (2003: 1644) citirajući autore poput Etzersdorfer, Sonneck (1998); Sonneck, Etzersdorfer i Nagel-Kuess (1994). Radi se o kretanjima broja samoubojstava u bečkoj podzemnoj željeznici. Nakon što je broj samoubojstava drastično skočio između 1984. i 1987. stavljen je embargo novinarima na izvještavanje o samoubojstvima u podzemnoj željeznici, po uputama austrijskog Vijeća za tisak (*Austria Presse Agentur*), što je dovelo do pada stope pokušaja samoubojstava i samoubojstava za čak 80% (Niederkrotenthaler i Sonneck, 2007: 420). Nakon 1987. godine *Wiener Linien*, poduzeće koje se bavi javnim prijevozom u Beču, organiziralo je monitoring medija, u suradnji s nekim većim medijima, u slučajevima izvještavanja o samoubojstvu, a kasnije su se zalagali za promociju medijskih naputaka u Beču (Niederkrotenthaler i Sonneck, 2007: 420). Austrija je jedna od prvih zemalja u svijetu koja je definirala pravila kako izvještavati o samoubojstvima, a iz njihovog primjera vidimo kako je povezanost samoubojstva i izvještavanja o samoubojstvima „uska i izravna“ (Niederkrotenthaler i Sonneck, 2007: 420).

Austrijsko Vijeće za tisak 2005. godine donijelo je nove medijske naputke za izvještavanje o samoubojstvima (Niederkrotenthaler i Sonneck, 2007: 426). Ove upute za medije vode se idejom da će se imitiranje suicidalnog ponašanja povećati ukoliko objavljeni članak bude istaknut tako da privlači pozornost (pomoću objavljivanja na naslovnica i korištenja senzacionalističkih naslova), ako se otkrivaju detalji o osobi koja je počinila samoubojstvo, ako

se otkriva metoda kojom je samoubojstvo počinjeno, ako se otkrivaju detalji vezani za smrt osobe, ako se objavljuju adrese internetskih foruma o samoubojstvima, ako se u tekstu otkriva koji je uzrok suicidalnog ponašanja, ako se osobu koja se ubila prikazuje kao heroja, ako je samoubojstvo romantizirano i ako se kao *follow up* objavljuju intervjui s obitelji i prijateljima osoba koje su počinile samoubojstvo. S druge strane, smatra se da će šanse za imitaciju biti manje ukoliko se problemi osobe koja je počinila samoubojstvo opisuju s dozom empatije bez pojednostavljanja razloga za suicidalno ponašanje, uz oprezno korištenje jezika, ako se u tekstu jasno ukaže na alternativne mogućnosti, odnosno kako i gdje potražiti pomoć, ako se poveća svijest javnosti o problemu samoubojstva kroz medijske kampanje, razbijanje mitova o samoubojstvima, i izravno povezivanje samoubojstava i psihičkih poremećaja, te ako se objave potencijalni znakovi koji bi mogli upućivati na suicidalno ponašanje.

1.6. Bullying i bullycide

Steele i Doey (2007) navode kako su prijašnja istraživanja pokazala da *bullying* (nasilje) i maltretiranje povećavaju rizik za suicidalne misli i ponašanja (cit. prema Romero i sur., 2013: 161). Klomek, Sourander i Gould (2011) ističu kako će žrtve nasilja češće pokušati izvršiti samoubojstvo nego njihovi vršnjaci koji nisu žrtve nasilja (cit. prema Romero i sur., 2013: 161).

Bullying se definira kao agresivno ponašanje koje je namjerno, ponavljano i karakterizira ga nejednak odnos moći između počinitelja i žrtve (Hinduja, Patchin, 2011, cit. prema Romero i sur. 2013: 161). Danas osim *bullyinga*, veliku prijetnju predstavlja i *cyberbullying* odnosno nasilje putem interneta. Hinduja i Patchin (2010) navode kako je *cyberbullying* maltretiranje i vršenje nasilja putem novih tehnologija poput interneta i mobilnih uređaja (cit. prema Romero i sur. 2013: 161). Belsey (2005) i Willard (2006) navode *cyberbullying* kao jedan od mogućih razloga za samoubojstvo među mlađim ljudima, te ističu slučaj kada se mlada djevojka objesila, nakon čega je njena majka podigla tužbu tvrdeći da joj je kći počinila samoubojstvo zbog toga što je bila žrtva nasilja (cit. prema Hyatt i College 2010: 516). To je bila prva tužba temeljena na optužbama da je netko kriv za zločin nasilja putem interneta (Hyatt i College, 2010: 517). Fenomen *cyberbullyinga* često podrazumijeva slanje uznemirujućih poruka, objavljivanje privatnih ili lažnih podataka na internetu, slanje uznemirujućih fotografija, slanje virusa putem interneta, slanje pornografskih sadržaja i sl.¹¹

¹¹ Definicija preuzeta sa stranice <http://bit.ly/1ycv7qi>, stranica pregledana 15.02.2017.

Pregled 37 različitih istraživanja koja su se bavila temom *bullyinga* i samoubojstava među djecom i adolescentima u SAD-u, Kanadi, nekoliko europskih zemalja, Južnoj Koreji, Japanu i Južnoj Africi pokazala su da su gotovo svim slučajevima žrtve nasilja imale suicidalne misli (Romero i sur., 2013: 161). Istraživanja pokazuju da osobe koje su uključene u nasilje, bilo kao žrtve, ili kao počinitelji, spadaju u rizičnu skupinu za depresiju, suicidalne misli i ponašanja u odnosu na vršnjake koji nisu uključeni u nasilna ponašanja (Klomek, Marrocco, Kleinman, Gould 2007; Mills, Guerin, Lynch, Daly i Fitzpatrick 2004; van der Wal, de Wit, Hirasing 2003, cit. prema Romero i sur. 2013: 162).

Marr i Field (2001) uvode pojam *bullycide* koji definiraju kao samoubojstvo do kojeg je došlo uslijed nepopustljivog nasilja i maltretiranja (cit. prema Hyatt, College, 2010: 516). Hyatt i College (2010: 516) navode kako istraživači često otkriju da, nakon smrti djeteta koje si je oduzelo život, roditelji saznaju da je ono bilo žrtva nasilja koje se, u većini slučajeva, protezalo mjesecima. U takvim slučajevima školski su službenici često bili upoznati s nasiljem i osviješteni da se ono događa, ali nisu ništa učinili po pitanju intervencije. Iz intervjua s odraslima o njihovom djetinjstvu, više od polovine ispitanika priznalo je da je razmišljalo o samoubojstvu zbog nasilja, a 20% njih je pokušalo izvršiti samoubojstvo barem jednom (Hyatt, College, 2010: 516).

Nasilje, bilo ono tradicionalno, ili putem novih medija, jedan je od faktora koji pridonose suicidalnom ponašanju, posebno kod maloljetnika.

2. Dizajn istraživanja

Kao što je već istaknuto u uvodnom dijelu, temom kako hrvatski mediji izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika do sada se nije bavilo mnogo autora. Ovaj rad je među prvima u Hrvatskoj koji prikazuje kako tiskani mediji kroz dulji vremenski period izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika. Slični su diplomski radovi rađeni na Hrvatskim studijima (Aračić 2014, Šimić 2013), međutim ovaj rad u strukturiranju uzorka i istraživanju ide korak dalje. Korištenjem dvije različite metode za prikupljanje uzorka cilj je obuhvatiti što je moguće veću količinu članaka za analizu. U istraživanju će se koristiti kombinacija kvalitativne i kvantitativne analize sadržaja. Prije samog kraja rada predstaviti će se preporuke za izvještavanje o samoubojstvima maloljetnika na temelju dobivenih rezultata istraživanja.

2.1. Analiza sadržaja

Kako bi se odgovorilo na istraživačka pitanja, te potvrdilo ili opovrgnulo hipoteze istraživanja, napravljena je analiza sadržaja novinskih članaka dnevnih novina Jutarnji list, Večernji list i 24 sata, na ukupno 67 članaka u periodu od siječnja 2007. do prosinca 2016. godine.

Analiza sadržaja metoda je istraživanja koja datira još iz razdoblja Drugog svjetskog rata, ali nakon 1940-ih doživjela je svoju metodološku evoluciju i počeli su ju koristiti akademici kako bi proučavali širok spektar medija (Gunter, 2000: 55-56). Jedna od prvih definicija analize sadržaja je Berelsonova iz 1952. godine koji tvrdi da je „analiza sadržaja istraživačka tehnika koja na objektivnan, sistematičan i kvantitativan način opisuje sadržaj komunikacije“ (cit. prema Gunter, 2000: 56). Do danas se ta definicija proširila, pa tako u novije vrijeme autori tvrde da je analiza sadržaja „tehnika kojom se dobivaju rezultati koje je moguće ponoviti, ali i reference za stavljanje sirovih podataka u kontekst“ (Kerlinger, 2000; cit. prema Wimmer, Dominick, 2010: 156-158). Kerlinger je proširio Berelsonovu definiciju te dodatno objasnio tri kategorije koje se navode kao ključne: sistematičnost (postoje pravila po kojima se odabire uzorak), objektivnost (osobni stavovi i pristranosti ne smiju utjecati na rezultate) i mjerljivost (koja omogućuje sumiranje rezultata, usporedbu, te pruža alate za jednostavniju interpretaciju i analizu) (Wimmer, Dominick, 2010: 156).

Ovo istraživanje kombinirat će kvantitativne i kvalitativne metode analize sadržaja po uzoru na istraživanje Michela i suradnika u Švicarskoj iz 1997. godine (Gould, 2001: 212). Gould (2001: 212) navodi kako kvantitativni aspekti uključuju dužinu i poziciju članka, prisutnost ili odsutnost fotografija, veličinu naslova, učestalost izvještavanja. S druge strane, kvalitativni su

aspekti sadržaj izvještavanja, te kvalitativna analiza odgovora na pitanja može li analizirani članak poslužiti kao uzor drugim člancima, ističe li članak mogućnost prevencije i pomoći. Ovaj rad te kategorije proširuje, tako da kvalitativni aspekti uz navedene kategorije uključuju još i vrstu članka, pojavnost na naslovnici, naslove (kakvi su, koliki su), kakva je oprema, tko su autori članka i fotografija i slično, dok kvalitativni aspekti gledaju je li otkriven identitet žrtve, koji su sugovornici spomenuti u tekstu, kakve su fotografije objavljene, koliko naslov teksta odgovara njegovom sadržaju, koliko se dubinski obrađuje pozadinski problem suicidalnog ponašanja i slično. Ono po čemu se ove dvije metode razlikuju je u tome što je kvalitativna analiza ona čiji se postupak temelji na više ili manje subjektivnom vrednovanju analiziranog sadržaja te se obično niti ne smatra „pravom“ znanstvenom metodom. Kod te analize puno je važnije postojanje ili ne postojanje neke pojave nego učestalost njezina pojavljivanja. Suprotno kvalitativnoj analizi, kvantitativna analiza sadržaja je sustavni i objektiviziran postupak i samim time u većoj mjeri udovoljava kriterijima „prave“ znanstvene metode. Cilj ove metode nije samo utvrditi postojanje ili nepostojanje određenih svojstava, nego se ta svojstva nastoje i kvantitativno izraziti određivanjem njihove zastupljenosti u cijelom analiziranom sadržaju (Posavec, 2006: 170).

Analiza sadržaja se općenito dijeli u nekoliko koraka koji služe za lakše provođenje istraživanja. Wimmer i Dominick (2010: 160) navode deset koraka analize sadržaja koji ne proizlaze nužno jedan iz drugoga, odnosno, redoslijed im nije bitan, a svaki je korak jednako važan.

1. Formuliranje istraživačkog pitanja ili hipoteze
2. Definiranje glavnog pitanja
3. Odabir prikladnog uzorka
4. Odabir i definiranje jedinice analize
5. Konstruiranje kategorija sadržaja za analizu
6. Ustanovljenje sustava za kvantifikaciju
7. Obučavanje kodera i provođenje pilot studije
8. Kodiranje sadržaja sukladno ustanovljenim definicijama
9. Analiza prikupljenih podataka
10. Donošenje zaključka

2.2. Metodologija i uzorak

Glavni cilj ovog rada je istražiti na koji način i koliko kvalitetno tiskani mediji u Hrvatskoj izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika, te nude li u tekstovima rješenja za suicidalne misli i ponašanja. Iz glavnog cilja proizlaze istraživačka pitanja:

- Istražiti je li fokus u izvještavanju stavljen na specifični slučaj ili se tekst više fokusira na problem općenito
- Istražiti koji su glavni izvori u tekstu, s posebnim naglaskom na stručnjake (psihologe i psihijatre) kao izvore
- Je li identitet žrtve zaštićen, budući da se radi o maloljetnim osobama čiji identitet ne bi smio biti otkriven
- Prema mjestu objave i količini priloga cilj je utvrditi koliku važnost mediji pridaju ovoj tematici

Glavna hipoteza ovog istraživanja je da tiskani mediji u Hrvatskoj pričama o samoubojstvu pristupaju senzacionalistički (u smislu iznošenja nevažnih ili privatnih detalja¹²), pri čemu ne poštuju stavke Kodeksa časti Hrvatskog novinarskog društva koje nalažu zaštitu identiteta maloljetnika¹³. Pomoćne hipoteze su sljedeće:

- Novinari veći naglasak stavljaju na specifični događaj, te ne posvećuju dovoljno pozornosti širem društvenom problemu suicidalnosti maloljetnika
- Novinari u izvještavanju kao izvore prvenstveno koriste osobe koje su bile najbliže žrtvi (obitelj i prijatelji)
- Službene izvore (policija) novinari koriste u manjim količinama
- Stručnjake (psihologe i psihijatre) novinari ne koriste kao izvore u svojim tekstovima
- Novinari ne štite identitet žrtve i njezinih bližnjih, objavljujući fotografije, imena i prezimena i mjesto stanovanja svojih sugovornika i žrtvi
- Novinari temi pristupaju senzacionalistički, objavljujući nepotrebne detalje samog događaja, a u slučajevima kada postoji oproštajno pismo, objavljuju i njegov sadržaj
- Priče o samoubojstvima maloljetnika najavljuju se na naslovnim stranicama dnevnih novina.

¹² Citirano prema <http://bit.ly/1v3HkiH>, stranica pregledana 04.04.2017

¹³ Kodeks časti HND-a nalaže da se vijesti o samoubojstvima ne smiju naglašavati, te da ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kada su u pitanju maloljetnici (citirano prema Kodeksu časti HND-a)

Ovaj rad bavit će se analizom novinskih članaka hrvatskih dnevnih novina. 2009. godine 15 je dnevnih novina bilo u prodaji na kioscima, a taj broj je do 2012. godine pao na 11, nakon čega je došlo do manjeg porasta broja dnevnih novina, ali trend je i dalje ostao negativan (Vozab, 2014: 140). Daleko najveću nakladu posljednjih nekoliko godina drže 24 sata, Večernji i Jutarnji list (Vozab, 2014: 141), stoga će se ovo istraživanje baviti upravo tim dnevnim novinama. Važno je naglasiti da su nekoć milijunske naklade u kojima su se prodavale novine danas pale na brojke između 50 i 100 tisuća prodanih primjeraka dnevno (Vozab, 2014: 141), ali tisak je i dalje ostao relevantan medij u hrvatskom društvu. Razlog odabira tiskanih medija za analizu leži u objašnjenju Marshalla McLuhana koji je medije podijelio na „hladne“ i „tople“, pri čemu je televizija predstavljena kao „hladan“ medij koji gledateljima daje samo djelić stvarnosti, dok su novine „topli“ medij koji daje mnogo više detalja u svom izvještavanju (Stack, 2000: 963). Informacije iz „toplog“ medija mogu biti puno detaljnije opisane i opširnije, mogu donijeti i pozadinske informacije o akterima priče, ali imaju i mnogo više prostora za nagađanje oko uzroka nekog ponašanja (Stack, 2000: 963), u ovom slučaju suicidalnog. Dodatan razlog za analizu upravo tiskanih medija jest u pretpostavci da novinar u tiskanom mediju ima daleko više vremena za analizu i obradu teksta od novinara na televiziji ili portalu. Rokovi u tiskanom novinarstvu su fiksni i dobro poznati, te tiskano novinarstvo nema mogućnost pomicanja rokova zbog izvanrednih vijesti kao što je slučaj sa elektroničkim medijima.

Istraživanje će analizom obuhvatiti tiskana izdanja Jutarnjeg lista, Večernjeg lista i 24 sata, u periodu od 2007. do 2016. godine. Uzorak je odabran pomoću dvije metode kako bi se smanjila mogućnost pogrešnog identificiranja uzorka. Prvi dio prikupljanja uzorka sastojao se od kontaktiranja Presscut agencije¹⁴. Pomoću njihovog računalnog programa pretražene su baze podataka koristeći ključne riječi „samoubojstvo“, „smrt maloljetnika“ „ubio se“, „se ubio“. Ovim načinom prikupljeno je 1768 članaka, od kojih je 61 članak bio onaj u kojem se spominje samoubojstvo maloljetnika (s tim da se neki slučajevi ponavljaju više puta). Drugi dio identificiranja uzorka sastojao se od pretraživanja internetskih stranica pomoću ključnih riječi „samoubojstvo maloljetnika“, „samoubojstvo maloljetnice“ „samoubojstvo učenik“, „samoubojstvo učenica“, „ubio se maloljetnik“, „ubila se maloljetnica“. „ubio se tinejdžer“, „ubila se tinejdžerica“. Ovim načinom identificirano je 80 članaka (od kojih se neki ponavljaju više puta). U analizu nisu ušli članci koji govore o samoubojstvima maloljetnika u inozemstvu,

¹⁴ Presscut je specijalizirana press clipping agencija koja se bavi praćenjem objava tiskanih medija, radija, televizije i internetskih portala

niti oni identificirani slučajevi koji su bili lokalnog karaktera i nisu dospjeli u nacionalne dnevne novine. Svi definirani slučajevi poredani su kronološki, te je svaki do tih slučajeva pretražen u sva tri dnevna lista. Tim načinom za analizu je prikupljeno ukupno 67 članaka.

3. Analiza

U analiziranom razdoblju Jutarnji list (u daljnjem tekstu JL) je imao 24, Večernji list 20 (u daljnjem tekstu VL), a 24 sata 23 članka za analizu. To je velika razlika u odnosu na broj identificiranih slučajeva prilikom prikupljanja uzorka, a do razlike je došlo jer u analizu nisu ušli slučajevi pokušaja samoubojstava, samoubojstva osoba starijih od 18 godina, te slučajevi koji su se dogodili izvan Hrvatske. Svi ti slučajevi eliminirani su jer nisu bili predmet ovog istraživanja.

Svaki članak prošao je kroz matricu koja se sastoji od 42 kategorije podijeljene u dvije skupine, skupinu binarnih odgovora (da/ne), i skupinu višestrukih odgovora. Matricom su analizirani pozicija i veličina članka, naslovi, pojavnost na naslovnici, oprema članka, ali i sam sadržaj teksta kroz način na koji je događaj opisan¹⁵.

¹⁵ Cijela matrica dostupna je na kraju rada, u dodacima.

4. Rezultati analize

4.1. Naslovnica

Naslovnica je ono što ljude prvo privuče kada zapaze novine na kiosku. Iz tog razloga naslovnice moraju biti atraktivne, te isticati najzanimljivije i najvažnije teme tog dana. Međutim, kada se radi o tragičnim događajima, kao što je to slučaj sa samoubojstvima maloljetnih osoba, tekst u pravilu ne bi trebao biti najavljen na naslovnoj stranici jer se time glorificira cijeli taj nesretni događaj, daje mu se previše publiciteta, što dovodi do stvaranja krive slike u javnosti. JL je na naslovnoj stranici imao sedam, VL šest, a 24 sata čak deset najavljenih tekstova o samoubojstvima maloljetnih osoba.

Od 23 naslovnice koje su najavljivale tekst o samoubojstvu, 21 je imala senzacionalističke naslove, a za dvije naslovnice bilo je teško odrediti radi li se o senzacionalističkim, kritičkim ili informativnim naslovima. Razlog donošenja senzacionalističkih najava na naslovnicama može biti u privlačenju pozornosti čitatelja, međutim važno je naglasiti kako naslovi s naslovnice u većini slučajeva ipak ne odgovaraju napisanom tekstu. Primjere takvih naslovnica imala su sva tri dnevna lista, 15.05.2010. JL je imao naslovnicu „ZADNJI SATI PRIJE SMRTI Nikolina (18): Moje najbolje prijateljice nisu se planirale ubiti“, 14.05.2010. VL je na naslovnicu imao naslov „Tajana i Maja spremale su se za maturalsnu večer. Nitko ništa nije slutio...“ ili 06.03.2008. tekst iz 24 sata „Ubila se, a svi su je voljeli“.

Ovakve naslovnice očito služe za privlačenje pozornosti i svojevrsno šokiranje čitatelja, ali donose i iskrivljenu sliku događaja. Uz takve naslove mogu se pronaći i fotografije koje prikazuju žrtve ili mjesto nesreće, a kao što je vidljivo iz primjera VL lista, a na takvim se naslovnicama ponekad objavljuju i imena maloljetnih žrtava. Uz naslove i fotografije, većina naslovnica donosi i kratko objašnjenje događaja. Dubljom analizom utvrđeno je kako više od polovine naslovnica sadržajno ne odgovara tekstovima koje najavljuju.

Fotografija 1. Naslovnica 24 sata (06.03.2008.) koja na senzacionalistički način prikazuje smrt maloljetnice, prikazujući i fotografiju njezinog lica, pri čemu njezin identitet nije zaštićen

4.2. Naslovi

U ovom istraživanju naslovi su podijeljeni u dvije skupine, informativne i senzacionalističke. Informativni naslovi prema Jakopoviću „temelje se na podacima iz priloga, ne prosuđuju i ne vrednuju događaj“, dok su senzacionalistički oni naslovi koji „prozivaju, vrijeđaju i krivo interpretiraju podatke (2011: 177). Dva od tri naslova identificirani su kao naslovi koji su senzacionalistički. U naslovima se često donose nagađanja o razlozima samoubojstava što je vidljivo iz korištenja upitnika kao što je bilo u tekstu „Objesila se jer nije mogla na maturu?“ koji je objavljen u JL 04.07.2008. godine. Iznimno je loš postupak novinara pisanje o nagađanjima zašto se nešto dogodilo jer zadaća novinara nije spekulirati o incidentu nego prenijeti činjenice, ali još je veći problem kada se pretpostavke koriste za naslov. Iako koriste

većinom senzacionalističke naslove, urednici i novinari se ipak trude da naslovi odgovaraju sadržaju teksta. U 77% slučajeva naslovi ipak odgovaraju tekstu, što, dakako, povlači pitanje kvalitete cijelog teksta kada senzacionalistički naslov odgovara tekstu.

VRSTA NASLOVA			
NOVINE	INFORMATIVNI NASLOVI	SENZACIONALISTIČKI NASLOVI	TEŠKO JE ODREDITI
JUTARNJI	9	14	1
VEČERNJI	6	12	2
24 SATA	6	16	1

Tablica 1. Vrsta naslova, N (ukupan broj analiziranih članaka) =67

Većina naslova dolazi u proširenom obliku, s nadnaslovom, podnaslovom i međunaslovima, a tek kod kraćih vijesti na stupcu pojavljuju se samo naslovi. Tih vijesti bilo je ukupno devet, dok je daleko najviše bilo članaka koji su se pojavljivali na vrhu stranice i zauzimali po pola stranice i više. Pedeset takvih članaka sugerira da se radi o važnim temama za koje su urednici smatrali da ih je potrebno istaknuti. Ovakvo isticanje teksta nije nužno loše ukoliko je tekst sadržajno važan, međutim, u analiziranim slučajevima najčešće se radilo o tekstovima koji donose detaljan opis tragičnog događaja bez dublje obrade teme suicidalnog ponašanja maloljetnika.

Obrada konkretnog slučaja većinom je trajala i po nekoliko dana, od objave prve vijesti o događaju, nakon koje slijedi izvještaj s terena, traganje za odgovorom na pitanje zašto se tragedija dogodila, a završava izvještajem sa sprovoda. Budući da se radilo o ovakvim tekstovima, postavljenje na vrh stranice je loš postupak koji ne donosi nikakvu društvenu korist.

4.3. Kanali za pomoć i dublja obrada teme

Jedna od kategorija kojoj je cilj bio pokazati koliko se duboko obrađuje tema je pitanje spominju li se u tekstu kanali pomoći koji postoje u Hrvatskoj za osobe koje imaju suicidalne sklonosti. Takvih je tekstova bilo ukupno četiri. Članci koji su spominjali potencijalne kanale za pomoć, uz one tekstove koji su obrađivali tematiku samoubojstva kroz prizmu društvenog problema povezanog s depresijom, a ne kroz konkretan događaj, su trebali biti istaknuti na naslovnicama i na vrhu stranice, dok ostali tekstovi koji donose izvještaje sa pogreba, detaljne opise događaja i sve druge stvari koje bi trebale ostati privatne, nemaju što tražiti u novinama, a kamo li na vrhu stranice. Naravno, problematično je to što je ovakvih tekstova iznimno malo,

što sugerira da novinari i urednici nisu prepoznali pravi problem niti potencijal koji ta priča donosi.

Budući da su novinari ti koji dopiru do širokih masa, oni bi trebali biti odgovorni za poticanje na dijalog i pomoć. Ukoliko novinari i urednici ovakve teme pokrivaju bez dubljeg ulaženja u problem, pitanje je koji je razlog njihova izvještavanja. Informativno edukativna uloga koju novinari imaju u društvu ovakvim je pristupom potpuno zanemarena, a sustavnim promatranjem načina izvještavanja zaključeno je kako je glavni cilj nije bio poticati prevenciju suicidalnog ponašanja, već očito prodati što više primjeraka novina. Preporuke o medijskom izvještavanju o djeci Pravobraniteljice za djecu jasno govore kako „novinari ili novinarska udruženja trebaju odgovorno kreirati pravila izvještavanja o djeci naglašavajući primjere dobre prakse i tako stvarati opće standarde izvještavanja o djeci“, a to podrazumijeva i ispunjavanje informativne i edukativne uloge novinare koje su spomenute ranije.

U našoj analizi pronašli smo iznimno malo tekstova koji spominju, tek osam, što je samo 12%. Dakako, ne vodi svaka depresija suicidalnom ponašanju, niti je svako samoubojstvo nastalo kao rezultat depresije, međutim, često se depresija spominje kao faktor koji uvelike doprinosi samoubojstvima. Važno je istaknuti da, kada se depresija i spominjala u novinarskim tekstovima, to je spominjanje bilo tek usputno. Tri su kategorije spominjanja depresije: površno spominjanje (tek usputno navođenje u tekstu), isticanje depresije kao mogućeg uzroka suicidalnog ponašanja, dublja obrada teme depresije, uz naputke kako ju prepoznati i kako pomoći depresivnim ljudima. Svi tekstovi iz JL i VL lista koji su spominjali depresiju nalaze se u prvoj kategoriji tek usputnog navođenja u tekstu, dok tekstovi koji spominju depresiju iz 24 sata dublje obrađuju tu temu (jedan tekst pripada u drugu, i jedan u treću kategoriju). O depresiji je potrebno govoriti otvoreno i opširno, jer činjenica je da se sretni ljudi ne ubijaju (o tome piše i tekst u 24 sata koji je objavljen 03.12.2007. pod naslovom „Zašto se ubijaju 'sretna' djeca?“).

4.4. Najčešće korištene novinarske vrste

Ovo istraživanje prepoznaje nekoliko novinarskih vrsta koje novinari koriste u izvještavanju (vijest, izvještaj, problemski članak, reportaža, komentar). Vijest je u ovom slučaju kraći novinarski tekst koji odgovara na 5W+H novinarska pitanja (*who, what, when, where, why, + how*), i ne ide u dubinu samog događaja. Izvještaj je dulja novinarska forma koja uz odgovore na osnovna novinarska pitanja pokušava donijeti širu sliku, koristeći se izjavama sugovornika.

Problemski članak je ona novinarska vrsta koja neki događaj uzima kao povod dubljoj istrazi cjelokupne tematike (u ovom slučaju to su oni tekstovi koji nastaju nakon jednog ili više samoubojstava, u kojima se spominju konkretni slučajevi, ali fokus je prebačen na širi društveni problem suicidalnog ponašanja maloljetnika). Takvi tekstovi najčešće pokušavaju otkriti razlog nekog ponašanja, ali donose i savjete kako prepoznati problem i kako ga adekvatno i pravovremeno riješiti. Reportaža je u ovom slučaju definirana kao tekst koji donosi puno detalja, ne piše toliko o samom događaju koliko o okolnostima koje ga okružuju. Najčešće u ovakvim situacijama reportaže nastaju nakon pogreba, kada novinari donekle poetično opisuju emocije bližnjih. Komentar je u ovom slučaju definiran kao ona novinarska vrsta u kojoj novinar iznosi stajalište, mišljenje, svoj sud o nekom događaju.

61% tekstova po vrsti odgovara izvještaju. Vijesti su druga najzastupljenija vrsta, i njih ima gotovo polovinu manje od izvještaja. Što se komentara tiče, oni se pojavljuju veoma rijetko, i to najčešće u sklopu većeg teksta kao odgovor na kritike. Takav komentar nalazimo u tekstu „Zbogom Antonija i Megi“ koji je VL objavio 01.12.2007. Komentar naslovljen „A što ste vi učinili?“ izravan je odgovor tadašnjoj pravobraniteljici za djecu Mili Jelavić i nadležnim institucijama, za koje novinar tvrdi da su oni odgovorni za prevenciju samoubojstava maloljetnika, te da svoj posao nisu odradili adekvatno. Pravobraniteljica za djecu u svom je istupu pozvala medija da pišu „s velikim obzirom i izbjegavaju senzacionalizam, te da ne trebaju izvještavati o osobnim procesima vezanima uz tragičan događaj, već da to prepuste bližnjima i stručnjacima“, a sugerirala je i da bi novinari trebali pisati o zabrinjavajućoj pojavi depresije i samoubojstava djece, problema odrastanja, nerazumijevanja razvojnih procesa i svih drugih aktualnih poteškoća djece i mladih. Problemske članke dnevne novine u pravilu objavljuju dosta rijetko, a u analiziranom razdoblju takvi su se tekstovi nadovezivali samo na slučaj samoubojstva 15-godišnje djevojčice koja se ubila zbog internetskog nasilja (u svibnju 2013.).

4.5. Privlačenje pozornosti veličinom teksta i odabirom riječi

Veličina članka puno govori o tome koliku važnost novinari i urednici pridaju određenoj temi. Što je više prostora rezervirano za neki tekst, to veću važnost on ima. U slučaju samoubojstava maloljetnika, 74% članaka bilo je veće od jedne novinarske kartice. Što je veća veličina teksta, veća je vjerojatnost da će tekst biti uočen. Sljedeći način kako privući pozornost čitatelja je uz korištenje ključnih riječi u naslovima. Pretpostavljamo kako će tekst koji u naslovu ima

istaknute riječi kao što su „strašno“, „tragedija“ ili „smrt“ lakše privući pozornost čitatelja. U analiziranim tekstovima u JL i 24 sata prevladavaju tekstovi koji u naslovu imaju riječ samoubojstvo, dok u VL ipak prevladava veći broj tekstova koji ne donose tu riječ u naslovu. Međutim, tekstovi koji ne spominju riječ samoubojstvo u naslovu, najčešće koriste neke druge riječi koje su jednako privlačne, kao što je slučaj s naslovima „Rab zanimio zbog tragedije“, „Ne znam što činim, ali meni je došao kraj“, „Još se uvijek nadamo da će iznenađa doći u razred“, „Nekada je Drava bila bistra, a sada je mutna i otrovna“, „Izostao iz škole i pozdravio se s djevojkom“ i sl. Iako ovi naslovi ne spominju riječ samoubojstvo u sebi, i dalje su itekako učinkoviti u postizanju zaprepaštenosti kod čitatelja.

SPOMINJE LI SE SAMOUBOJSTVO U NASLOVU TEKSTA			
	JUTARNJI	VEČERNJI	24 SATA
SPOMINJE SE	14	8	16
NE SPOMINJE SE	10	12	7

Tablica 2. Spominjanje samoubojstva u naslovu teksta, N=67

Takvi naslovi nerijetko iza sebe kriju senzacionalističke tekstove koji donose sve one informacije koje bi trebale ostati tajne, kao što su to imena žrtava, detaljan opis samog samoubojstva, lokacija gdje se ono dogodilo, potresne izjave bližnjih i slično. Informativni su članci češće oni koji su manji, pogotovo ako se radi o kraćim vijestima objavljenim na stupcu novina. U takvim tekstovima uočeno je najmanje kršenja novinarske etike. Ipak, pretpostavka je da su to tekstovi koji publiku neće navesti na razmišljanje, a budući da su kratki, neće imati niti dodatne informacije o samom fenomenu samoubojstava maloljetnih osoba, niti kako pomoći osobi koja je suicidalna. Takve korisne informacije teško da će biti dostupne i u duljim tekstovima koji su identificirani kao senzacionalistički, a takav je svaki treći analizirani članak.

4.6. Oprema teksta

Što je veći članak, urednik će mu u pravilu staviti više opreme. U analizi je važno istaknuti imaju li analizirani tekstovi fotografije, okvire, istaknute brojke, lidove i ankete. Anketu nije imao niti jedan tekst, iako bi možda bilo zanimljivo prikazati rezultate anketnih istraživanja o suicidalnim mislima maloljetnika. Najviše je tekstova koristilo kombinaciju fotografija, okvira i lidova, pri čemu su se nerijetko ti dijelovi nadovezivali jedan na drugi.

4.7. Uloga i specifičnosti fotografija

14 analiziranih tekstova nije imalo niti jednu fotografiju, i to su većinom bili najkraći tekstovi. Dominiraju tekstovi koji donose više jedne od jedne fotografije (62% tekstova), u odnosu na one koji imaju samo jednu fotografiju (16% tekstova). Kod fotografija je važno istaknuti da su prije one puno češće pokazivale lica žrtava i da nisu bile cenzurirane, što se u posljednje vrijeme promijenilo ukoliko su u pitanju osobe mlađe od 18 godina. Ipak, u cjelokupnoj analizi identificirano je 12 fotografija sa cenzuriranim licima i 18 fotografija koje nisu sakrile identitet maloljetnika. Sukladno tome, zaključujemo da novinari i urednici u većini slučajeva nisu poštivali pravila koja nalažu da se identitet maloljetnika mora zaštititi.

Fotografija 2. Tekst iz VL lista (14.05.2010.) u kojem su prikazana lica maloljetnica, ali i identitet njihovog prijatelja koji je najavio da bi se i on mogao uskoro ubiti

Fotografije koje prevladavaju su fotografije s mjesta nesreće ako se radi o javnoj površini, fotografije uplakanih ljudi, najčešće prijatelja i rodbine, ili fotografije sa sprovoda. Jednu takvu fotografiju objavili su novinari JL 03.12.2007. u tekstu „Odličan učenik objesio se pokraj

traktora“ kada su u tekstu o žrtvi pisali kao o dječaku (bez objave imena i prezimena), ali su fotografirali njegov grob i križ iznad groba na kojem se vidi ime i prezime, te koliko je godina imao. Sama činjenica da se u naslovu ističe kako je žrtva bio odličan učenik povlači za sobom i dublja pitanja. Primjerice, je li ta informacija toliko bitna da joj je mjesto u samom naslovu teksta? Bi li tekst uopće bio objavljen i bi li bio toliki da se radilo o prosječnom učeniku? Postavljanje ovakvih epiteta u naslov članka sugerira kako je upravo ta karakteristika bila od iznimne važnosti i kako se učenik ubio upravo zato što je bio odličan.

Fotografije koje prate tekst moraju biti pomno odabrane jer su one, u kombinaciji s naslovom, ono što će čitatelji prvo zapaziti. Iako su fotografije groba ili uplakanih lica učinkovite u privlačenju pozornosti, urednici i novinari se moraju oduprijeti korištenju takvih alata u slučajevima izvještavanja o tragedijama, budući da bi takvi postupci mogli odati dojam da ih nije briga za tuđe živote, već samo za što veći broj prodanih primjeraka novina. Hrvatsko novinarsko društvo u Kodeksu časti (čl.19) nalaže da novinar ne smije fotografirati djecu mlađu od 14 godina bez pristanka roditelja, a ako pristanak i postoji novinar je i dalje dužan brinuti o tome da ne povrijedi djetetovu dobrobit. Zakon o medijima ne donosi jasna pravila o fotografijama ove vrste, osim da za fotografije snimljene na javnim mjestima nakladnik ne može snositi odgovornost (čl. 21, st. 4). Ipak, u situacijama teške tragedije kao što je samoubojstvo maloljetnika, novinari bi trebali postupati savjesno kako u izvještavanju, tako i u fotografiranju.

Fotografija 3. Tekst iz JL (03.12.2007.) u sklopu kojeg je fotografija groba žrtve s jasno istaknutim imenom i prezimenom

4.7.1. Potpis pod fotografiju

Većina objavljenih fotografija sadrži opis koji odgovara sadržaju fotografije, a tek jedna od sedam fotografija ima opis koji ne odgovara sadržaju fotografije. Nisu sve fotografije primjerene, budući da se u nekim slučajevima na fotografijama vide lica žrtava, u opisu fotografija donose se njihova imena i prezimena, a problematične su i fotografije obiteljskih kuća žrtava jer takve fotografije otkrivaju identitet žrtve. Ipak urednici i novinari su se potrudili vjerodostojno potpisati većinu fotografiju. Više od polovine fotografija koje su objavljene nemaju potpis autora fotografije iako bi u pravilu svaka fotografija morala imati naznačenog autora. Zašto je toliko fotografija ostalo nepotpisano, moguće je samo nagađati.

Unatoč nepotpisanim fotografijama, gotovo su svi autori tekstova potpisali svoje tekstove (većinom punim imenom i prezimenom), što bi moglo značiti da na tekstovima nije bilo velikih uredničkih preinaka (tek je šest tekstova ostalo nepotpisano, i to su sve tekstovi iz 24 sata). Zakon o medijima (čl. 29, st.1) nalaže da svaki novinar ima pravo odbiti potpisati tekst koji je urednik vidno izmijenio. Potpisani tekst znači da novinar stoji iza svake napisane riječi i da

smatra da tekstem nije ni u čemu pogriješio¹⁶. No pitanje je u koliko je situacija novinar imao uvid u korigirani tekst prije njegove objave. U ovoj situaciji, kada je sadržaj tekstova osjetljive prirode, gdje postoje jasna pravila oko otkrivanja identiteta maloljetnih žrtava, nameće se pitanje jesu li novinari bili upoznati s tim pravilima prije pisanja teksta, budući da su, pogotovo u starijim tekstovima, objavljivali i imena žrtava, i njihovih roditelja i prijatelja, ali i dob, mjesto stanovanja i slično.

4.8. Problem zaštite identiteta žrtve

Točno pola analiziranih tekstova otkriva identitet žrtve, što je protivno svim etičkim načelima i pravilima, ali i zakonima, budući da je riječ o nesretnim slučajevima. Tko je kriv što se ta pravila ne poštuju, i jesu li novinari snosili odgovornost za takvo ponašanje, u ovom trenutku nije jasno. U većini slučajeva identitet je otkriven objavom imena, prezimena, dobi, kvarta ili sela u kojem je žrtva živjela, a uz to su se ponekad objavljivali i podaci o roditeljima te nadimci žrtava. U jednom tekstu primijećeno je da je identitet žrtve otkriven objavom adrese stanovanja žrtve.

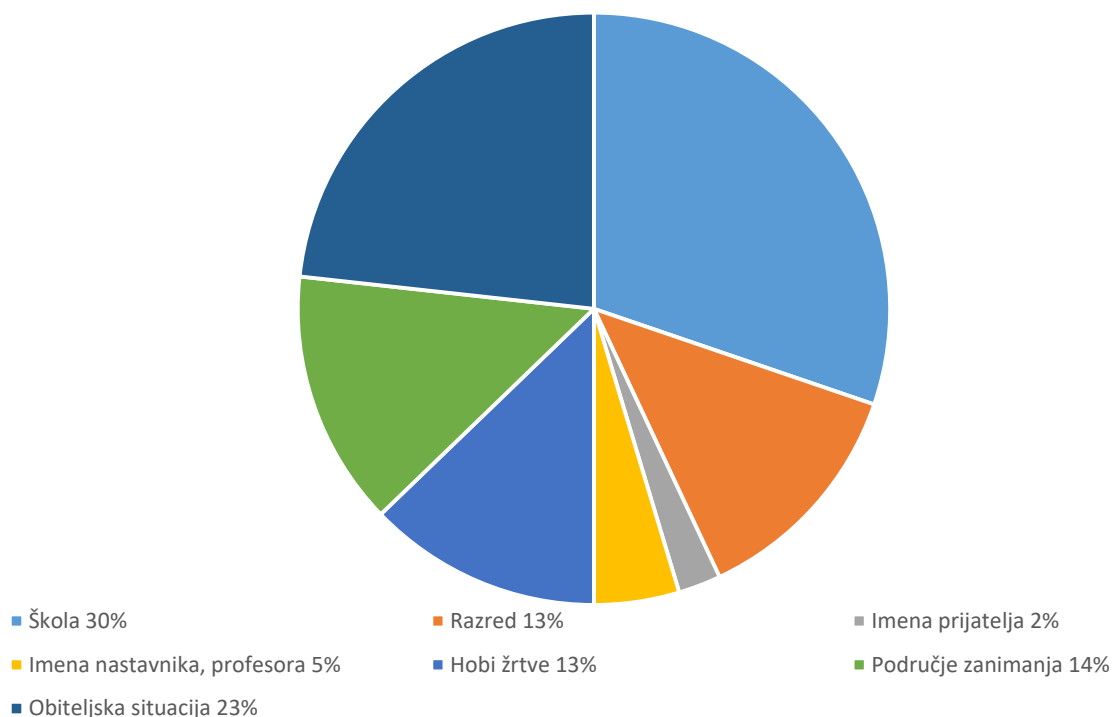
¹⁶ „Programski sadržaj u kojem je smisao promijenjen u postupku uredničke obrade ne smije se objaviti pod imenom autora bez njegova pristanka“, stoji u Zakonu o medijima iz 2004. godine

Fotografija 4. Tekst iz 24 sata (24.04.2008.) u kojem se navodi točna adresa stanovanja žrtve

Iako objava pojedinosti o nekoj osobi u tekstu mogu biti zanimljive, to je iznimno negativna praksa koja se može sresti i u našim dnevnim novinama, iako je u kodeksima upravo kategorija privatnih podataka posebno spomenuta. Objavom podataka kao što su škola ili razred žrtve, imena njihovih prijatelja ili profesora, čime se žrtva bavila u slobodno vrijeme, što ju je zanimalo, koliko djece ima obitelj žrtve, kakva im je obiteljska situacija i slično, novinari ostavljaju prostora da publika donosi zaključke o tome zašto je neka osoba suicidalna. Većina tekstova najčešće objavljuje u koju je školu žrtva išla, i iz kakve su obitelji došli. To može dovesti do potpuno pogrešnih zaključaka zbog kojih će publika imati krivu predodžbu o suicidalnom ponašanju, i možda neće znati prepoznati znakove suicidalnog ponašanja u svojoj okolini. Tek 37% objavljenih tekstova ne donosi nikakve privatne detalje o žrtvi.

KOJI SU PRIVATNI DETALJI OTKRIVENI U TEKSTU

Grafikon 1. Privatni detalji koje tekst otkriva, N=67

4.9. Izjave sugovornika i orijentacija teksta

U pravilu, kada se dogodi neki događaj, novinari će najčešće otići iz redakcije na mjesto događaja, kako bi što vjernije prenijeli cijelu priču. Problem nastaje kada se dogodi samoubojstvo, a novinari krenu u potragu za informacijama po ulicama gdje su žrtve živjele, pokušavajući „uloviti“ bilo koga od rodbine i bliskih prijatelja kako bi im dali izjavu. Izjave bližnjih ne mogu otkriti puno u trenutku kada se tragedija dogodila jer su ljudi najčešće potreseni. Polazimo od teze da bi pametnije bilo kao sugovornike koristiti psihologe, psihijatre, stručnjake općenito koji će rasvijetliti fenomen suicidalnog ponašanja, ali i potaknuti na prevenciju.

Iako većina tekstova ima barem jednog sugovornika, JL je u samo šest tekstova kao sugovornike koristio stručnjake, a VL i 24 sata u sedam tekstova. Najčešće korišteni sugovornici bili su susjedi, šira rodbina, prijatelji i školski službenici. Svi ti sugovornici mogu donijeti neka nagađanja, mogu opisati žrtvu kakva je bila, ali ne mogu rasvijetliti širu sliku i objasniti zašto je do samoubojstva uopće došlo, a još manje mogu tekst obogatiti prijeko potrebnim savjetima kako pomoći suicidalnoj osobi i kako se ponijeti prema osobi koja ima

suicidalne sklonosti. U analiziranim tekstovima sugovornici su najviše pričali o samoj žrtvi, te o okolnostima tragedije, dok samo u 12% tekstova sugovornici pričaju o problemu samoubojstva općenito.

S obzirom na to kakve sugovornike novinari koriste, ne čudi podatak da je orijentacija devet od deset tekstova usmjerena na žrtvu samoubojstva ili sam čin samoubojstva. Pisanje o konkretnoj osobi ili njezinom samoubojstvu može dovesti do sekundarne viktimizacije kod njezinih bližnjih jer iznova proživljavaju tragediju. U teorijskom dijelu ovog rada pojašnjeno je kako se sekundarna viktimizacija u slučaju samoubojstva maloljetnika neće dogoditi na žrtvi samoubojstva, već na njihovim obiteljima i prijateljima. Bertrand je naglasio kako, prikazom neke nesreće ili zločina, novinari mogu povrijediti osobe koje su bile bliske žrtvama (2007: 53). Važno je ponovno naglasiti i ono što su Davison i Neale (2002) dokazali u svojim istraživanjima, a to je da niti jedna smrt ne ostavlja toliko emocionalnih posljedica na obitelj kao samoubojstvo, i zato novinari moraju biti iznimno oprezni prema obiteljima i bližnjima žrtava samoubojstava (cit. prema Jokić-Begić, 2009: 92).

Kako bi se ojačali programi prevencije i smanjila stopa samoubojstva kod maloljetnika, potrebno je tekst orijentirati više prema problemu suicidalnog ponašanja općenito, nego prema konkretnom slučaju. U analiziranom razdoblju primijećena su dva teksta koja su orijentirana na taj način. To je iznimno mali postotak tekstova, ali takvi tekstovi mogu, i trebali bi, poslužiti kao predložak za buduću izvještavanje o ovakvoj tematici.

Umjesto da donose izjave potresenih bližnjih žrtve samoubojstva, novinari bi prostor teksta trebali ispuniti korisnim informacijama, trebali bi ovaj događaj povezati s ostalim sličnim događajima, i istražiti što je moglo biti učinjeno da do tragedije ne dođe. Na taj način novinari šire programe prevencije u društvu i čine pozitivnu društvenu promjenu.

4.10. Povezanost s prošlim događajima

U analiziranom razdoblju 21 tekst izravno se povezuje s drugim sličnim događajima. Najčešće se povezuju slučajevi koji su se dogodili u kratkom vremenskom razmaku, ili oni koji su slični, kao što je bio slučaj s tekstom u JL „Dvije varaždinske EMO djevojke skočile u smrt“ 13.05.2010. kada je poseban okvir rezerviran za spominjanje „rapske tragedije“ koja se dogodila tri godine ranije (slučaj kada su dvije maloljetnice skočile sa zvonika na Rabu). Sličnu stvar napravio je i 24 sata kada je nakon dvostrukog samoubojstva na Rabu objavljen tekst o dvostrukom samoubojstvu u Miholjcu koje se dogodilo godinu i pol ranije. Budući da se radi o

sličnim slučajevima, onda je logično da ih je novinar pokušao povezati. Problematično je to što u nekim slučajevima okolnosti samoubojstva nikada nisu razjašnjene, i razlog za taj čin ostao je nepoznat, tako da okvir samo podsjeća na događaj, bez da donosi ikakve novosti. Ponovno spominjanje tog događaja samo dodatno otežava situaciju bližnjim osobama žrtava. Umjesto iznošenja nepotrebnih detalja, taj se prostor u novinama treba ispuniti informacijama od šire društvene koristi, kao što bi to mogle biti informacije o tome što su nadležne institucije napravile nakon tragedije, koji su se koraci prevencije počeli poduzimati, i što je još potrebno učiniti da se takvi slučajevi spriječe.

4.11. Nagađanja o razlozima samoubojstva

Devet od deset tekstova nemaju istaknut razlog samoubojstva. To Borovac naziva kroki rekonstrukcijom događaja, odnosno rekonstrukcijom u kojoj se daju samo osnovne konture ili crte događaja (2012: 8). Činjenica je da u dosta slučajeva razlog nije poznat, a ako i postoji oproštajno pismo koje objašnjava pozadinu cijelog događaja, ono je privatno vlasništvo, i nitko nije dužan novinarima dati ga na uvid.

Iako konkretni razlozi ostaju nepoznanica u većini slučajeva, novinari ponekad iznose nagađanja, pogotovo kao što je to bio slučaj u tekstu JL „Objesila se jer nije mogla na maturu“ 04.07.2008. Novinar u tom slučaju rekonstruira cijelu priču na temelju tuđih izjava o obiteljskim odnosima žrtve, i zaključuje kako se djevojka ubila jer joj majka nije imala novaca da bi joj platila odlazak na maturu, a ono što su imali je navodno potrošila. Takav tekst ne čini nikome ništa korisno, već upravo suprotno. Šteti njezinoj majci jer nije potvrđeno ništa što se u tekstu navodi, šteti i njezinim bližnjima, ali i zavarava publiku.

Sličan pristup može se prepoznati u tekstu objavljenom 04.12.2008. u 24 sata, pod naslovom „Smrt kod Dioklecijana“, a u podnaslovu stoji „Djevojka (16) se ubila zbog trudnoće?“. U tekstu se navodi da se Splitom širi priča kako je djevojka ostala trudna i počinila je samoubojstvo zbog toga, ali to nitko nije potvrdio. Ukoliko razlog smrti nije poznat, a postoje nagađanja, to se može iskoristiti kao povod za pisanje o tom i drugim konkretnim problemima, a ne za prebacivanje krivnje na osobe koje su ostale iza žrtve.

4.12. Prevencija samoubojstava

Osoba koja razmišlja o samoubojstvu možda će ponovno promisliti ako kroz tekst o nečijoj smrti pročita korisne informacije o tome kako si pomoći u slučaju suicidalnih misli i kome se obratiti. Važno je zapamtiti da mediji imaju veliki utjecaj na mlade koji može biti toliko izražen da izvještavanje o samoubojstvima može potaknuti novi val samoubojstava među mladima (Burić, 2008: 211-212), međutim, pozitivnim izvještavanjem mediji mogu potaknuti i pozitivne promjene.

Informacije o prevenciji moraju biti široko dostupne, o takvim se informacijama mora pisati, jer je prevencija samoubojstva zadaća svake osobe, a posebno novinara. Zašto onda novinari i urednici u čak 94% slučajeva nisu naveli niti u jednoj rečenici, kako pomoći osobama koje su suicidalne? Ovakvi događaji trebali bi biti povod da se pomogne drugima, da se smanje „crne statistike“ kako ih nerijetko karakteriziraju novinari u svom pisanju, ali to se ipak ne događa. Ponekad, kada je slučaj u medijima više dana, novinari će napraviti zaseban tekst o tome zašto se mladi ubijaju, spomenut će Wertherov učinak, ali to je sve u pravilu objavljeno na margini, u posebnom tekstu, ponekad čak i na posebnim stranicama. Takve informacije trebale bi uvijek biti uključene u glavni tekst, jer glavni tekst privlači najviše pozornosti.

1.12.2007., nekoliko dana nakon dvostrukog samoubojstva na Rabu, JL je objavio tekst pod naslovom „Wertherov sindrom: zašto mladi idu u smrt“, u kojem psihijatar objašnjava zašto dolazi do samoubojstava, međutim, čak ni taj tekst ne donosi konkretne informacije o tome kome se obratiti ukoliko je netko suicidalan.

Novinari će ponekad iskoristiti situaciju kako bi prozvali institucije jer ne rade dobro svoj posao. VL je tako, 01.12.2009. napisao tekst „U dva mjeseca ubila se dvojica učenika, a škola nema psihologa“, u kojem otvoreno kritiziraju to što škola nakon dva samoubojstva nije oformila tim za krizne intervencije.

I JL je dva dana kasnije imao tekst koji se ticao istog incidenta pod naslovom „Obrazac smrti: Wertherov efekt selo zavio u crno“ koji se nalazi u sklopu većeg teksta „U tri mjeseca objesila se tri mlada prijatelja. U istom selu“. Tekst kritički komentira činjenicu da Hrvatska nema realiziran Program prevencije suicidalnih ponašanja, ali i pojašnjava pojavu zaraze samoubojstvima.

24 sata jedan je tako veliki tekst objavio 31.05.2013. godine pod naslovom „Uvrede na internetu su okrutne jer nasilnici skrivaju identitet“, pri čemu fokus nije bio na Wertherovom učinku

koliko na problemu internetskog nasilja i potencijalnih dalekosežnih posljedica koje ono može imati na žrtve.

Fotografija 5. Primjer teksta u kojem se više piše o samom problemu suicidalnog ponašanja nego o konkretnom slučaju samoubojstva (03.12.2009.). Važno je naglasiti da ovakvi tekstovi najčešće nastaju nakon nekoliko povezanih samoubojstava

4.13. Psihološka pozadina samoubojstava i glorifikacija događaja

S obzirom na pojave unutar analiziranog razdoblja, za zaključiti je da novinari donose tekstove o pomoći suicidalnim osobama onda kada se dogodi nekoliko samoubojstava u kraćem

vremenskom periodu, ili kada je slučaj sam po sebi rezultat nekih kompleksnih društvenih okolnosti. U analiziranom razdoblju najnakladnije hrvatske dnevne novine imale su svega nekoliko okvira unutar teksta u kojima su pisali o psihološkoj pozadini suicidalnog ponašanja. Ostali tekstovi koji dublje obrađuju temu izdvojeni su na posebnim stranicama (i to u VL jedan, u JL dva takva teksta, dok je u 24 sata bilo tri takva teksta¹⁷).

Jedan od velikih problema kod izvještavanja o samoubojstvima je potencijalna opasnost glorificiranja cijelog čina, posebno onda kada se u medijima objavljuju nepotrebni detalji. U ovu kategoriju spadaju točna lokacija na kojoj je osoba počinila samoubojstvo i način na koji je to učinila. Takve informacije objavljuju se u gotovo svakom tekstu koji opisuje samoubojstvo maloljetnika u zadanom vremenskom razdoblju, pri čemu se povećava vjerojatnost da će netko kopirati takvo ponašanje jer im to daje ideju kako izvršiti samoubojstvo.

U 21 tekstu od ukupno 24 JL je objavio i način počinjenja samoubojstva i točnu lokaciju, VL je u 13 od 20 tekstova objavio način, a u 11 od 20 lokaciju, dok je 24 sata objavio način samoubojstva u 22 od 23 teksta, a lokaciju u njih 17. Ukoliko je samoubojstvo glorificirano, i predstavljeno javnosti kroz prizmu senzacionalizma, objavom ovih detalja postoji šansa da će ljudi početi odlaziti na tu lokaciju kako bi „slavili“ samoubojstvo nekoga, a to je iznimno negativna moguća posljedica. Umjesto da mjesto na stranici novinari troše na takve detalje, bilo bi pametnije i korisnije da pišu o programima prevencije, ili o tome koliko samoubojstvo može naštetiti okolini u kojoj se dogodilo. Takvim izvještavanjem novinari će zadovoljiti kategoriju društvene korisnosti, a njihov tekst neće se svoditi isključivo na prodaju novina.

¹⁷ Važno je naglasiti da su u procesu odabira uzorka pregledani samo oni brojevi novina koji odgovaraju datumima počinjenih samoubojstava maloljetnika u Hrvatskoj, uz tri dodatna dana nakon svakog zadnjeg teksta o specifičnom slučaju. S obzirom na to, ukoliko je u nekim novinama objavljen tekst o suicidalnim namjerama i prevenciji, a da nije nastao kao reakcija na neki događaj, taj tekst nije ušao u ovu analizu jer nije prepoznat kao takav.

5. Rasprava

Glavni cilj ovog rada bio je istražiti na koji način i koliko kvalitetno tiskani mediji u Hrvatskoj izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika. Kvantitativnom i kvalitativnom analizom sadržaja utvrđeno je da su mediji u posljednjih deset godina o samoubojstvima maloljetnika izvještavali površno, senzacionalistički i u određenoj mjeri neprofesionalno.

Iz glavnog cilja proizašla su i specifična istraživačka pitanja. Jedan od ciljeva bio je odgovoriti na pitanje koliko važnost mediji pridaju ovoj tematici, a odgovor na to pitanje dobiven je analizirajući mjesto objave i količinu priloga. Budući da je u svim novinama priča o samoubojstvu maloljetnika završila na prvim stranicama (u sklopu rubrika vijesti ili crne kronike), i budući da je većina članaka bilo veće od jedne kartice, za zaključiti je da novinari ovoj tematici pridaju veliku pozornost i važnost. Sljedeće je bilo pitanje fokusa teksta, i je li fokus na specifičnom slučaju ili problemu općenito. Većina tekstova orijentirala se na specifičan slučaj, ponekad naglašavajući slične događaje iz prošlosti, no tek je manji dio tekstova bio orijentiran na širi problem. Sukladno tome, glavni izvori u tekstu nisu bili stručnjaci, psiholozi i psihijatri, već su to bili obitelj i prijatelji žrtava, susjedi i profesori. Iako zakoni nalažu da se identitet maloljetnih osoba mora zaštititi u ovakvim tekstovima, polovina analiziranih tekstova otkrila je identitet žrtava.

Glavna hipoteza ovog istraživanja bila je da tiskani mediji pričama o samoubojstvu pristupaju senzacionalistički pri čemu ne poštuju stavke Kodeksa časti HND-a koje nalažu zaštitu identiteta maloljetnika. Ova je hipoteza potvrđena jer je u polovini slučajeva identitet otkriven, a u većini tekstova prevladavaju senzacionalističke naslovnice, naslovi i tekstovi. Važno je napomenuti kako Kodeks časti HND-a nije jedini koji nalaže obvezu zaštite identiteta maloljetnika, već smo slične stavke vidjeli i u kodeksu Njemačkog vijeća za novinarstvo, ali i u hrvatskim zakonima (Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima).

Što se pomoćnih hipoteza tiče, od njih sedam, četiri ih je u potpunosti potvrđeno. Novinari veći naglasak zaista stavljaju na specifični događaj koji se dogodio, i ne posvećuju pozornost širem društvenom problemu koji predstavlja suicidalnost maloljetnika. Sukladno tome, novinari većinom kao izvore koriste osobe koje su bile najbliže žrtvi, s posebnim naglaskom na obitelj i prijatelje (pri čemu pod obitelj spada i šira rodbina). Službeni izvori korišteni su tek u svakom trećem tekstu, tako da je i pomoćna hipoteza koja je pretpostavila da se službeni izvori koriste rjeđe potvrđena. Četvrta pomoćna hipoteza tvrdila je da novinari psihologe i psihijatre ne koriste kao izvore u svojim tekstovima, međutim, takvih je izvora bilo gotovo onoliko koliko i

službenih izvora. Hipoteza da novinari ne štite identitet žrtve i njezinih bližnjih, objavljujući fotografije, imena i prezimena, mjesto stanovanja sugovornika i žrtvi, potvrđena je, s tim da je važno naglasiti da je više takvih tekstova bilo u prošlosti nego što ih ima u posljednjih nekoliko godina. Sljedeća pomoćna hipoteza tvrdila je da novinari temi pristupaju senzacionalistički ali i da objavljuju sadržaj oproštajnog pisma kada ono postoji. Iako novinari i urednici temu obrađuju senzacionalistički, ipak oproštajna pisma ne objavljuju. U rijetkim situacijama objave dio pisma ukoliko je ono objavljeno na društvenim mrežama, kao što je bio slučaj 2009. godine kada je maloljetnik do 17 godina napisao oproštajno pismo na svom Facebook profilu i nestao. Pronađen je mrtav dan kasnije. Tada su sve tri dnevne novine u naslovu istaknule da je mladić ostavio oproštajno pismo na internetu, te su u tekstu napisali po jednu do dvije rečenice iz tog pisma. Posljednja pomoćna hipoteza da se priče o samoubojstvima maloljetnika najavljuju na naslovnim stranicama dnevnih novina nije potvrđena jer je na naslovnici najavljen tek svaki treći tekst. Ipak, i trećina tekstova koji su najavljeni na naslovnici predstavljaju veliki problem, budući da u svim preporukama koje se spominju u ovom radu stoji kako se ovakvi tekstovi ne bi uopće smjeli najavljivati na naslovnoj stranici. Postavljanje takvih tekstova na naslovnicu privlači pozornost, ali za sobom povlači i čitav niz potencijalnih negativnih posljedica, posebno kada se na naslovnici objavi fotografija koja prikazuje žrtvu, njezino ime i prezime i slični osobni detalji pomoću kojih je moguće otkriti identitet žrtve.

6. Prijedlog preporuka za izvještavanje o samoubojstvima maloljetnika

Nakon sveobuhvatne analize najnakladnijih hrvatskih dnevnih novina, primijećeno je da hrvatski tiskani mediji slično izvještavaju o ovoj tematici, te sukladno tome griješe na istim stvarima. Iz tog razloga ovaj dio teksta posvećen je prijedlogu nove liste preporuka za izvještavanje o samoubojstvima maloljetnika. Do sada je doneseno nekoliko preporuka koje se bave izvještavanjem o djeci i maloljetnicima (npr. Preporuke o medijskom izvještavanju o djeci Pravobraniteljice za djecu iz 2006. godine, Kako izvještavati o samoubojstvima: naputci za medije o kojima piše Nataša Jokić-Begić u knjizi Psihologija-mediji-etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju¹⁸). Međutim, preporuke koje donosi Jokić-Begić nisu široko rasprostranjene, a preporuke Pravobraniteljice za djecu bave se širom tematikom. S druge strane niti jedna odgovorna institucija ili udruga u Hrvatskoj nisu donijele sveobuhvatne preporuke za ovako usku tematiku kao što su samoubojstva maloljetnih osoba. Takve preporuke koje bi trebale biti dio edukacije svih budućih novinara nužno su potrebne, ako je suditi prema rezultatima provedene analize tiskanih medija.

1. Samoubojstvo maloljetnika nikada ne smije biti najavljeno na naslovnoj stranici novina.
2. Naslovi ne smiju senzacionalistički najavljivati tekst, moraju biti informativni, bez objave privatnih detalja o žrtvi, ili detalja o samom činu.
3. Naslovi nikada ne smiju nagađati o uzroku nečijeg samoubojstva, posebno kad se radi o maloljetnim osobama.
4. U izvještavanju o samoubojstvu maloljetnika važno je sačuvati pravo djeteta na zaštitu identiteta.
5. Pravo na zaštitu identiteta imaju i svi članovi obitelji i prijatelji žrtve, posebno oni koji su u trenutku pisanja teksta maloljetni.
6. Niti jedan tekst ne bi smio imati fotografiju na kojoj se prikazuje žrtva i njezini bližnji.
7. Ako fotografija prikazuje maloljetnike, njihova lica moraju biti zamučena kako bi im se zaštitio identitet.
8. Novinar za svoje sugovornike ne bi trebao koristiti maloljetne prijatelje žrtve, a ukoliko ih koristi, i njihov identitet mora biti u potpunosti zaštićen.

¹⁸ Važno je istaknuti da je Madelyn S. Gould u članku *Suicide and the Media* 2001. godine donijela slične preporuke koje su se ticale samoubojstava maloljetnika i kako ih minimizirati. Preporuke Nataše Jokić-Begić i Madelyn S. Gould su dostupne u dodacima na kraju rada.

9. Kao sugovornike novinar bi trebao koristiti stručnjake, psihologe, psihijatre, koji bi mogli dodatno rasvijetliti fenomen suicidalnog ponašanja, a istovremeno bi mogli pričati i o prevenciji.
10. Sugovornici ne bi trebali pričati o okolnostima konkretne tragedije, već bi se trebali baviti širim društvenim problemom samoubojstava maloljetnika.
11. Samoubojstvo maloljetnika kao konkretan događaj nikada ne bi smjelo biti u fokusu teksta, već se veća pozornost mora posvetiti pisanju o problemu općenito.
12. Svaki tekst u kojem se piše o samoubojstvu maloljetnika, pokušaju samoubojstva ili tom problemu općenito mora poštivati sva etička načela novinarske struke (s posebnim naglaskom na Kodeks časti HND-a).
13. Tekstovi u kojima se obrađuje tema samoubojstva maloljetnika trebali bi biti informativni i kritički progovarati o društvenom problemu koji samoubojstvo maloljetnika predstavlja.
14. Orijehtacija teksta mora biti usmjerena na problem suicidalnog ponašanja i kako ga spriječiti, a ne na konkretnu osobu ili sam čin.
15. U tekstu bi bilo korisno progovarati o najranijim znakovima suicidalnog ponašanja i kako spriječiti takvo ponašanje.
16. Tekstovi o samoubojstvima maloljetnika trebali bi se baviti problemom nasilja i depresije, koji su jedni od glavnih uzročnika suicidalnog ponašanja maloljetnika.
17. Pri izvještavanju o samoubojstvima maloljetnika važno je naglasiti koji su kanali za pomoć dostupni u Hrvatskoj, ali i kako prepoznati suicidalno ponašanje, te kako se prema suicidalnim osobama treba ponašati.

Ove preporuke samo su okvirne smjernice o tome kako tekst koji obrađuje ovako osjetljivu tematiku treba izgledati, a nastale su kao rezultat provedenog istraživanja o tome kako hrvatski tiskani mediji izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika. Ove preporuke ne prate austrijsku praksu autocenzure jer smatramo kako ona nije najbolji mogući odabir u ovakvim situacijama. Istina je da je stopa samoubojstava u Austriji značajno smanjena primjenom autocenzure, međutim, problem suicidalnog ponašanja time nije u potpunosti iskorijenjen, a to bi trebao biti krajnji cilj svih preporuka.

Kod izvještavanja o samoubojstvima maloljetnika važno je zapamtiti da je žrtva samo dijete, i da iza žrtve ostaje mnogo druge djece koja se osjećaju izgubljeno jer ne mogu shvatiti što se točno dogodilo i zašto njihovog prijatelja, brata ili sestre više nema. Važno je zapamtiti i da je ovakav događaj iznimno traumatično iskustvo i za odrasle, posebice one koji su bili najbliži

žrtvi. Upravo zbog velike boli koja ostaje kao posljedica ovakve tragedije, tekstovi koji se ovim temama bave trebaju pokušati pomoći što je moguće većem broju ljudi. Potrebno je pomoći onima koji se i sami osjećaju suicidalno, potrebno je pomoći onima koji su pokušali izvršiti samoubojstvo, a važno je pomoći i onima koji su nekoga izgubili zbog samoubojstva. Novinari imaju snažan alat za pružiti pomoć ljudima, samo ako ga mudro iskoriste.

7. Zaključak

Samoubojstvo maloljetnika tragičan je događaj koji ostavlja snažan utisak na sve osobe koje su poznavale žrtvu, a novinari trebaju uzeti u obzir potencijalne negativne posljedice koje njihovo izvještavanje može imati na društvo.

U posljednjih deset godina došlo je do pozitivnih promjena u izvještavanju o samoubojstvima maloljetnih osoba, posebno po pitanju zaštite identiteta žrtve. Iako su između 2007. i 2010. novinari često objavljivali imena i prezimena te fotografije žrtava, u posljednje se vrijeme takve stvari u pravilu ne događaju. Važno je naglasiti i da, kada je u pitanju niz tekstova koji započinje objavom da je neki maloljetnik nestao, tada je logično da će identitet biti otkriven. 2016. godine to je bio slučaj s nestalim zagrebačkim maturantom, za kojeg se kasnije ispostavilo da je izvršio samoubojstvo u podrumu svoje zgrade. Novinari su prvenstveno objavljivali njegove podatke kako bi pomogli u potrazi za njim, stoga na to ne možemo gledati kao na negativnu praksu.

Posljednjih godina došlo je i do promjene u vrednovanju ovakvih događaja kao relevantnih za objavu. Novine 24 sata to su i naglasile u tekstu iz 2013. godine pod naslovom „OČAJ Curica (15) se ustrijelila zbog uvreda na internetu“.

„24 sata o samoubojstvima ne izvještavaju, osobito ako je riječ o djeci i maloljetnicima. No strašno saznanje da je djevojčica vjerojatno žrtva nasilja na internetu (cyberbullying), jedini je razlog zbog kojeg ćemo objaviti priču. Namjera nam je i cilj upozoriti mlade, osobito njihove roditelje, na opasnosti koje vrebaju na internetu te na stravične posljedice koje internetsko nasilje može prouzročiti“

Iako je ovo hvale vrijedan uvod tekstu, ipak se nameće pitanje je li šutnja o samoubojstvima maloljetnika najbolji pristup koji jedna redakcija može imati. Ne pisanje o problemu ne znači da će on nestati, već samo da o njemu publika neće čitati. Na putu od senzacionalističkih naslova do kvalitetnih tekstova definitivno je pametnije odabrati autocenzuru nego senzacionalizam, kao što je to bio slučaj u Austriji kada je stavljen embargo na izvještavanje o samoubojstvima. Ipak, smatram kako bi bilo bolje da se o samoubojstvima piše, ali ne kroz prizmu konkretnog slučaja, već kroz prizmu šireg društvenog problema, jer u ovom slučaju nije toliko važno opisati sam tragičan događaj, koliko je važno sustavno tragati za odgovorom na pitanje zašto se takve stvari događaju i kako ih spriječiti. Na taj način novinar nikoga ne ugrožava, a ispunjava svoju odgovornost prema društvu.

Odgovornim izvještavanjem o samoubojstvima fokus se prebacuje na prevenciju takvog ponašanja. Postoje najraniji znakovi suicidalnog ponašanja koji su vidljivi kod otprilike 80%

suicidalnih osoba (Robins, Gassnew, Kayes, Wilkinson i Murphy, 1959, cit. prema Barnes, Pazur i Lester, 2014: 181), a za koje mnogi ljudi ne znaju i nisu ih svjesni. Novinari bi o tim znakovima i prevenciji suicidalnog ponašanja trebali pisati svaki put kad netko izvrši samoubojstvo. Pisanje o znakovima suicidalnog ponašanja trebalo bi biti kombinirano s pristupom stigmatiziranja samoubojstava što dodatno odvraća ljude od takvog ponašanja.

Potrebno je pričati i o rizičnim faktorima koji doprinose samoubojstvima, a u koje spadaju depresija, upotreba raznih droga, obiteljske prilike, eksterni stres povezan s okolinom te prethodno suicidalno ponašanje (Radobuljac i sur., 2007: 275). Osim ovih faktora, važno je posvetiti se i izvještavanju o nasilju, posebno o onom koje se događa putem interneta, jer Hyatt i College (2010) navode kako nasilje putem interneta ili *cyberbullying* predstavlja jedan od faktora za samoubojstva među maloljetnicima. Kao rezultat nasilja nastaje i *bullycide*, odnosno samoubojstvo koje je nastalo kao rezultat nepopustljivog nasilja i maltretiranja (Marr i Field, 2001, cit. prema Hyatt, College, 2010: 516). Takve se stvari događaju i u Hrvatskoj, što smo vidjeli na slučaju iz 2013. godine kada se djevojčica ubila zbog toga što je bila žrtva internetskog nasilja.

Potrebno je osvijestiti ljude da problem suicidalnosti maloljetnika postoji, što ga uzrokuje te kako ga spriječiti. Istina je da su mediji dosta napredovali od 2008. godine kada je tadašnja Pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić napisala, a Jutarnji list je prenio: „Zgrožena sam kako mediji izvještavaju o samoubojstvima djece i mladih. Davanje publiciteta vrlo je opasno i može rezultirati dalekosežnim štetnim posljedicama“ (Jutarnji list, 06.03.2008.). Ipak, još uvijek se ne poštuju kodeksi i zakoni, a najčešće korišteni pristup izvještavanju i dalje je senzacionalizam.

Pri izvještavanju o samoubojstvima novinari i urednici moraju biti svjesni rizika koje ono donosi. Posebnu pozornost treba obratiti na uzrokovanje *Wertherovog učinka*, odnosno *zaraze samoubojstvom*. Ranjivi pojedinci dio su svakog društva, i o njima je potrebno razmišljati prilikom izvještavanja. Neopreznim i senzacionalističkim pristupom moguće je pokrenuti lavinu negativnih posljedica, o čemu su i sami novinari nekoliko puta pisali u analiziranom razdoblju (2007. godine, nakon dvostrukog samoubojstva na Rabu, i 2009. godine nakon što su se u roku od tri mjeseca u jednom selu ubila trojica mladića). U ovakvim tekstovima novinari kritički progovaraju o problemu suicidalnog ponašanja, ponekad čak i kritizirajući nadležne institucije, kao što je to bio slučaj u tekstu Jutarnjeg lista 03.12.2009. godine kada je novinar istaknuo da Hrvatska nema realiziran Program prevencije suicidalnih ponašanja. Prozivanjem

institucija koje su zakazale u obavljanju svog posla moguće je pokrenuti pozitivne promjene, što bi i trebao biti cilj svakog novinara.

Mnogi autori tvrde kako je *zaraza samoubojstvima* stvarna pojava, stoga predlažu različite načine njezina sprečavanja. Gould smatra da postoji potreba za strategijom prevencije samoubojstava koja bi uključivala edukaciju novinara, urednika, filmskih i televizijskih producenata o *zarazi* u svrhu stvaranja novinarskih priča koje minimiziraju potencijalnu opasnost, i kako bi se trebala poticati pozitivna uloga medija u obrazovanju javnosti o rizicima samoubojstva (2001: 214). U Hrvatskoj ovaj pristup još uvijek nije do kraja zaživio, ako ćemo suditi prema tome kako novinari izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika. U medijima se ne govori dovoljno o potencijalnoj opasnosti *zaraze* osim onda kada se više samoubojstava dogodi u kratkom vremenskom periodu, međutim, i tada glavni tekst nosi senzacionalistička obilježja, a u sporednom se piše o potencijalnim problemima koje *zaraza* može donijeti.

Još jedna stvar o kojoj treba brinuti prilikom izvještavanja je *sekundarna viktimizacija* obitelji i prijatelja žrtve samoubojstva. Već je u uvodnom dijelu naglašeno kako se ova pojava inače veže uz žrtve nekog događaja, međutim, u ovom specifičnom slučaju, ona se primjenjuje na one ljude koji su bili najbliži žrtvi samoubojstva. Neodgovornim izvještavanjem koje ponekad traje i po nekoliko dana novinari pojačavaju *sekundarnu viktimizaciju* jer se izvještavanje fokusira na konkretan događaj i konkretnu osobu, iznoseći pritom previše privatnih detalja. Takav pristup nema dalekosežne pozitivne posljedice kojima bi svi novinari i urednici trebali težiti.

Ovo je jedno od prvih opsežnih istraživanja ove vrste provedeno u Hrvatskoj. Iako je obuhvatilo dug period, i dalo uvid u to kako se novinari u tiskanim medijima posvećuju tematici samoubojstava maloljetnika, još uvijek nismo dobili kompletnu sliku kako mediji pristupaju izvještavanju o ovakvim događajima. U budućim istraživanjima bilo bi korisno proširiti vremenski period analize, ali i usporediti kako o ovoj tematici izvještavaju radio, televizija i internetski portali. Tek analizom više različitih medija možemo govoriti o tome kako mediji izvještavaju o samoubojstvima maloljetnika, i jesu li trendovi koji su primijećeni u tiskanim medijima prisutni i na drugim platformama.

Ovo istraživanje dalo je uvid u propuste koje su novinari radili posljednjih deset godina u tiskanim medijima, ali je i pokazalo koliko su se stvari promijenile u pozitivnom smjeru budući da su uočeni veći naponi u smislu zaštite identiteta žrtava i njihovih bližnjih. Novinske redakcije imaju svoja interna pravila i dogovore oko izvještavanja o tragedijama, imamo i Kodeks časti

HND-a, i nekoliko zakona koji propisuju pravila unutar struke, međutim smatram kako nam i dalje nedostaje regulacije na ovom uskom, ali važnom području. Hrvatsko novinarsko društvo, kao strukovno udruženje novinara u Hrvatskoj, trebalo bi u Kodeks časti uvrstiti posebne naputke za izvještavanje o specifičnim situacijama, uključujući i slučajeve samoubojstava, te bi za kršenje tih pravila trebalo kažnjavati novinare, urednike i nakladnike. Sastavljanje različitih vodiča i naputaka neće puno značiti ako ih se novinari ne pridržavaju (Chandra i sur. 2014: 688), a više će ih se pridržavati onda kada ti naputci za sobom povlače mogućnost kažnjavanja za njihovo nepoštivanje.

Iako situacija u hrvatskim tiskanim medijima ide na bolje, mjesta za poboljšanje uvijek ima. Važno je da zapamtimo kako „samoubojstvo nikada nije rezultat sreće, već se ono događa zbog njezine odsutnosti“, i da se s tom rečenicom na umu uputimo u istraživanje i izvještavanje o samoubojstvima (Schneidman, 1996:163).

8. Literatura

Knjige:

- Ajduković Dean (2009): *Mediji i znanstveno istraživanje društveno osjetljivih tema*, u: Psihologija-mediji-etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju, Društvo psihologa Istre, Pula
- Bertrand Claude Jean (2006): *Deontologija medija*, Sveučilišna knjižara i ICEJ, Zagreb
- Borovec Krunoslav (2012): *Kršenje prava djece s problemima u ponašanju u medijima*, u: Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu. Zagreb
- Durkheim Émile (2005): *Suicide*, Taylor & Francis e-Library
- Gunter Barrie (2000) *Media Research Methods*. London: Sage.
- Jokić-Begić Nataša (2009): *Medijska pažnja i samoubojstva*, u: Psihologija-mediji-etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju, Društvo psihologa Istre, Pula
- Jakopović Hrvoje (2011): *U okviru negativnosti i nasilja: Djeca u Novom listu i Vjesniku tijekom 2010.* u Djeca medija; Od marginalizacije do senzacije, Matica hrvatska, Zagreb
- Kunczik Michael, Zipfel Astrid (1998): *Uvod u publicističku znanost i komunikologiju*, Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb
- Kunczik Michael, Zipfel Astrid (2006): *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*, Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb
- Lulić Vladimir (2009): *Mediji i suicid*, u: Psihologija-mediji-etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju, Društvo psihologa Istre, Pula
- Malović Stjepan, Ricchiardi Sherri i Vilović Gordana (2007): *Etika novinarstva*, Sveučilišna knjižara i ICEJ, Zagreb
- Modrić Sanja (2009): *Zašto se zapalio?* U: Psihologija-mediji-etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju, Društvo psihologa Istre, Pula
- Posavec Lamza (2006): *Metode istraživanja u novinarstvu*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
- Schneidman Edwin E. (1996): *The Suicidal Mind*; Oxford University Press, New York
- Vilović Gordana (2004): *Napredak, ali predrasude su vidljive*, u: Malović Stjepan (ur) (2004): *Bogatstvo različitosti*, Sveučilišna knjižara, Zagreb

- Wimmer, R. i Dominick, J.R. (2010) *Mass Media Research: An Introduction*. 9th Edition. Wadsworth Publishing
- Zgrabljic-Rotar Nada (2009): *Pravo na privatnost: standardi za zaštitu prava djece u medijima*, u *Zaštita privatnosti djece u medijima*, Zbornik priopćenja s tribine, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Članci i znanstveni radovi:

- Abrutyn Seth, Mueller Anna S. (2014): *Are Suicidal Behaviors Contagious in Adolescence? Using Longitudinal Data to Examine Suicide Suggestion*; *American Sociological Review*, vol 79(2): 211-227, SAGE Publications
- Aračić Danijela (2014): *Medijsko izvještavanje o samoubojstvima djece u dnevnom tisku*; Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, diplomski rad
- Barnes Donna Holland, Pazur Denise, Lester David (2014): *Parents' Views of their Child's Death by Suicide*; *Illness, Crisis and Loss*, vol 22(3): 181-193, SAGE Publications
- Blanuša Trošelj Danijela (2014): *Na putu ka profesionalnoj etici odgajatelja*, *Dijete*, vrtić obitelj, broj 75: 6-8
- Borovec Krunoslav (2012): *Studija slučaja kroz analizu medijskog sadržaja – zločin Ivana Korade*, *Kriminologija i socijalna integracija*, vol 20(2): 1-89
- Burić Jasna (2008): *Medijsko izvješćivanje o suicidu maloljetnika*; *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, vol 2(4): 209-214
- Burić Jasna (2010): *Djeca i mladi kao konzumenti masovnih medija, Etika i tržišne manipulacije potrebama mladih*, *Filozofska istraživanja 120 godina*, 30: 629-634
- Chandra Prabha S., Doraiswamy Padmavathy, Padmanabh Anuroopa, Philip Mariamma (2013): *Do newspaper reports of suicide comply with standard suicide reporting guidelines? A study from Bangalore, India*; *International Journal of Social Psychiatry* vol 60(7): 687-694, SAGE Publications
- Goldney Robert D. (1989): *Suicide: The Role of Media*; *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* vol 23: 30-34

- Gould Madelyn, Jamieson Patrick, Romer Daniel (2003): *Media Contagion and Suicide Among the Youth*; American Bihevioral Scientist, vol 46 (9): 1269-1284, SAGE Publications
- Gould Madelyn, Wallenstein Sylvan, Kleinman Marjorie, O'Carroll Patrick, Mercy James (1990): *Suicide Clusters: An Examination of Age-Specigic Effects*, AJPH, vol. 80(2): 211-212
- Gould, M. (2001): *Suicide and the media*; Annals New York Academy of Sciences: 200-224
- Hyatt Laurie, College Barton (2010): *A Case Studiy of the Suicide of a Gifted Female Adolescent: Implications for Prediction and Prevention*; Journal for the Education of the Gifted vol 33(4): 514-535, SAGE Publications
- Jamieson Patrick, Hall Jamieson Kathleen, Romer Daniel (2003): *The Responsible Reporting of Suicide in Print Journalism*; American Behavioral Scientist vol 46 (12): 1643-1660, SAGE Publications
- Knezović Katica, Maksimović Iva (2016): *Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete*, Diacovensia 24(4): 645-666
- Krysinska Karolina E., De Leo Diego (2007): *Telecommunication and Suicide Prevention: Hopes and Challenges for the New Century*; Omega Vol 55(3): 237-253, SAGE Publications
- Labaš Danijel, Vizler Ana (2005): *Odgovornost primatelja u svjetlu medijske etike*, Nova prisutnost 3(2): 277-296
- Lester David (2003): *Adolescent Suicide From an International Perspective*; American Bihevioral Scientist vol 46 (9): 1157-1170, SAGE Publications
- Mraović Branka (1991): *Paradigme medijskih utjecaja*; Politička misao, vol 28(1): 120-135
- Niederkrotenthaler Thomas i Sonneck Gernot (2007): *Assessing the impact of media guidelines for reporting on suicide sin Austria: interrupted time series analysis*; The Royal Australian and New Zealand College of Psychiatrists 419-428
- Nikić Mijo (1995): *Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno vrednovanje*; Obnov. Život vol 50 (2): 185-200
- Page Randy M., Saumweber Jacqueline, Hall P. Cougar, Crookston Benjamin T., West Joshua H. (2013): *Multi-country, cross-national comparison of youth suicide ideation:*

Findings from Global School-based Health Surveys; School Psychology International 34(5): 540-555, SAGE Publications

- Philips David P. (1974): *The Influence of Suggestion on Suicide: Substantive and Theoretical Implications of the Werther Effect*; American Sociological Review, vol 39: 340-354
- Radobuljac Maja, Groleger Urban, Ovsenik Nada, Tomori Martina (2007): *Two Generations of Slovenian Suicidal Adolescent Inpatients*; International Journal of Social Psychiatry, vol 53 (3): 274-284, SAGE Publications
- Romero Andrea J., Wiggs Bracamonte Christine, Valencia Celina, Bauman Sheri (2013): *Latina Teen Suicide and Bullying*; Hispanic Journal of Behavioral Sciences vol 35(2): 159-173, SAGE Publications
- Scherr Sebastian, Reinemann Carsten (2013): *Media depictions of suicide influence individual perceptions of health risks*; Searching for the words. How can we tell our stories of suicide?: 73–87, Oxford, UK: Interdisciplinary Press
- Sisask Merike, Värnik Airi (2012): *Media Role sin Suicide Prevention: A Systematic Review*; International Journal of Enviromental Research and Public Health, vol 9: 123-138 www.mdpi.com/journal/ijerph
- Stack Steven (2000): *Media impacts on suicide: A quantitative review of 293 findings*; Social Science Quarterly, članak dostupan na <http://bit.ly/2xJkgeu>
- Stack Steven (2003): *Media coverege as a risk factor in suicide*; J Epidemial Community Health, vol 57: 238-240 <http://jech.bmj.com/>
- Šakić Mateja (2011): *Samoubojstvo kao društveni problem: rasprava iz sociološke perspektive*; Amalgam, broj 5: 67-81
- Šimić Teja (2013): *Hrvatski mediji i izvještavanje o samoubojstvima mladih osoba*; Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Diplomski rad
- Vozab Dina (2014): *Tisak u krizi, analiza trendova u Hrvatskoj od 2008. do 2013.*; Medijske studije, vol 5(10): 139-147

Internetski izvori:

- Djeca medija <http://bit.ly/1v3HkiH> O senzacionalizmu (stranica pregledana 04.04.2017.)
- HND zaključci Novinarskog vijeća časti <http://bit.ly/2uFAC15> (stranica pregledana 03.04.2017)

- IFJ (International Federation of Journalists): Guidelines for Reporting on Children <http://bit.ly/2v1W6On> (stranica pregledana 27.03.2017.)
- IFJ (International Federation of Journalists): About the IFJ <http://bit.ly/1AS1dZQ> (stranica pregledana 24.03.2017.)
- Preporuke za izvještavanje o djeci, Pravobraniteljica za djecu, 2006 <http://bit.ly/1ps19y6> (stranica pregledana 27.03.2017.)
- The free dictionary: <http://bit.ly/2u1mzqX> (stranica pregledana 03.03.2017.)

Dokumenti:

- Ministarstvo unutarnjih poslova, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini, Zagreb, dokument dostupan na: <http://bit.ly/2vLFicp>
- Nasilje putem interneta, publikacija dostupna na: <http://bit.ly/2u1s0qc> (stranica pregledana 15.02.2017.)
- *Preventing Suicide, A Global Imperative*, World Health Organization (2014)
- *Preventing Suicide, A Resource for Media Professionals*, World Health Organization (2008)

Zakoni, propisi, kodeksi:

- Kodeks časti hrvatskih novinara 2009.
- Zakon o elektroničkim medijima 2009.
- Zakon o medijima 2004.

9. Prilozi

9.1. Matrica

1. Redni broj
2. Medij
3. Datum
4. Naslov
5. Kakav je naslov: samo naslov (1); naslov i nadnaslov/podnaslov (2); naslov, nadnaslov i podnaslov (3); naslov, nadnaslov, podnaslov i međunaslovi (4)
6. Vrsta naslova: informativni (1); senzacionalistički (2); teško je odrediti (00)
7. Vrsta članka: vijest (1), izvještaj (2), problemski članak (3), reportaža (4), komentar (5), intervju (6), teško je odrediti (00)
8. Šlager: a (1), b (2), c (3), vijest na stupcu (4)
9. Veličina članka: do 500 znakova (1); 500-1000 znakova (2); 1000-1500 (3); 1500-1800 (4); 1800-2700 (5); 2700-3600 (6); više od 3600 (7)
10. Pojavljuje li se članak na naslovnici: da (1)/ne (2)
11. Ako se članak pojavljuje na naslovnici, kakav je naslov: informativni (1), senzacionalistički (2), kritički (3), teško je odrediti (4)
12. Na naslovnici se nalazi: samo naslov (1), naslov i fotografija (2), naslov i kraći opis događaja (3), naslov, fotografija i kraći opis događaja (4)
13. Odgovara li naslov na naslovnici tekstu: da (1), ne (2), djelomično odgovara (3), teško je odrediti (4)
14. Spominje li se samoubojstvo u naslovu: da (1), ne (2)
15. Kakav je članak: informativni (1), senzacionalistički (2), kritički (3), teško je odrediti (00)
16. Koju opremu i grafičku opremu ima tekst: fotografija (1), okvir (2), istaknute brojke (3), lidovi (4), anketa (5)
17. Ukoliko tekst ima fotografije, koliko ih je: 1 (1), 2 (2), 3 (3), više od 3 (4)
18. Tko su autori fotografija: fotoreporter (1), privatna (2), drugi izvor (3), bez potpisa autorstva (4)
19. Postoji li potpis pod fotografiju: da (1), ne (2)
20. Odgovara li potpis pod fotografiju prikazu na fotografiji: da (1), ne (2)
21. Što fotografija prikazuje: žrtvu (1), mjesto nesreće (2), roditelje i obitelj žrtve (3), susjede (4), prijatelje (5), školu (6), sprovod (7), grob (8), drugo (9)

22. Ako fotografija prikazuje maloljetnike, njihova su lica: potpuno zamagljena (1), djelomično zamagljena (2), potpuno otkrivena (3)
23. Je li autor članka potpisao tekst: da (1), ne (2)
24. Kako je tekst potpisan: samo inicijali (1), inicijal imena i prezime (2), puno ime i prezime (3), potpis redakcije (4)
25. Je li otkriven identitet žrtve: da (1), ne (2)
26. Koji su elementi prisutni koji otkrivaju identitet ili bi ga mogli otkriti: ime (1), prezime (2), inicijali (3), dob (4), grad (5), kvart/selo (6), točna adresa (7), identitet roditelja i obitelji (8), nadimak žrtve (9), ništa takvo nije otkriveno (0)
27. Postoje li u članku sugovornici: da (1), ne (2)
28. Koliko je sugovornika: 1 (1), 2 (2), 3 (3), više od 3 (4)
29. Tko je sugovornik: roditelji (1), braća i sestre (2), bake i djedovi (3), šira rodbina (4), prijatelji (5), sugrađani (6), školski službenici (7), stručnjaci (8), službeni izvori (9)
30. Izjave sugovornika pričaju o: samoj tragediji (1), o žrtvi i njezinim osobinama (2), samoubojstvima općenito (3), potencijalnom uzorku samoubojstva (4), nešto drugo (5)
31. Odgovara li naslov teksta sadržaju: da (1), ne (2)
32. Orijehtacija članka: na osobu (1), na događaj (2), podjednako na osobu i događaj (3), na problem suicidalnog ponašanja općenito (4), ostalo (5)
33. Povezuje li se događaj o kojem novinar piše s drugim sličnim događajima: da (1), ne (2)
34. Donosi li tekst razlog samoubojstva: da (1), ne (2)
35. Spominje li se kroz tekst koji kanali pomoći postoje u RH: da (1), ne (2)
36. Spominje li se u tekstu depresija: da (1), ne (2)
37. Ako se depresija spominje, je li spominjanje površno ili je dublje obrađena: površno (1); samo se navodi da je mogući uzrok smrti depresija (2), dublja obrada (3); spominje se depresija kao poticaj za suicidalno ponašanje, uz opise kako prepoznati depresiju, kako pomoći depresivnim osobama (4)
38. Je li naveden način na koji je žrtva počinila samoubojstvo: da (1), ne (2)
39. Spominje li se točna lokacija gdje se samoubojstvo dogodilo: da (1), ne (2)
40. Koje detalje otkriva tekst: školu koju je pohađala žrtva (1), razred koji je pohađala žrtva (2), imena prijatelja (3), imena učitelja/nastavnika/školskih službenika (4), hobi žrtve (5), područje zanimanja (6), obiteljske prilike (7), ne otkriva ništa od osobnih detalja (8)
41. Uz glavni članak postoji i popratni: da (1), ne (2)
42. Tema sporednog članka je: sličan događaj (1), mišljenje stručnjaka (2), problem suicidalnog ponašanja (3), nešto drugo (4)

9.2. Gould – Suicide and the Media, preporuke za izvještavanje o samoubojstvima

- (1) Question if the suicide is newsworthy. Suicide is a common cause of death. Indeed, it accounts for more teen deaths than all natural causes combined.
- (2) Do not misrepresent suicide as a mysterious act by an otherwise “healthy” or “high achieving” person.
- (3) Indicate that suicide is most often a fatal complication of different types of mental illness, many of which are treatable.
- (4) Do not present suicide as a reasonable way of problem solving.
- (5) Do not portray suicide in a heroic or romantic fashion.
- (6) Exercise care with pictures of the victim and/or grieving relatives and friends to avoid fostering overidentification with the victim and inadvertently glorifying the death.
- (7) Avoid providing a detailed description of method and site.
- (8) Limit the prominence, length, and number of stories about a particular suicide. Avoid front page coverage.
- (9) Try to oversee headlines. Some responsibly written stories are spoiled by sensational and inappropriate headlines.
- (10) Provide local treatment resource information.

9.3. Kako izvještavati o samoubojstvima: naputci za medije, Nataša Jokić-Begić

1. Statističke podatke treba tumačiti pažljivo i ispravno. Treba upotrebljavati autentične i pouzdane izvore informacija.
2. Unatoč pritisku treba pažljivo postupati sa spontanim komentarima.
3. Uopćavanja na osnovi malih brojeva zahtijevaju posebnu pažnju i treba izbjegavati izraze kao što su „epidemija suicida“ ili „mjesto s najvišom stopom suicida na svijetu“.
4. Treba odoljeti izvještavanju o suicidalnom ponašanju kao „razumljivom odgovoru na društvene i kulturne promjene ili degradacije“.
5. Senzacionalističke reportaže o samoubojstvima trebalo bi uporno izbjegavati, naročito kada je riječ o poznatim osobama.
6. Reportažu treba svesti na najmanju moguću mjeru.
7. Treba izbjeći pretjerivanje.
8. Treba izbjegavati fotografije umrlog, upotrijebljenog načina i scene samoubojstva.
9. Naslovi na prvoj stranici nikada nisu idealno mjesto za reportaže o samoubojstvima.
10. O samoubojstvu ne treba govoriti kao o neobjašnjivom ili pak pojednostavnjeno.

11. Treba izbjegavati detaljan opis načina izvedbe i načina nabave sredstava.
12. Korisno je naglasiti mnogobrojne čimbenike koji utječu na izbor suicidalnog ponašanja.
13. Samoubojstvo nikada nije rezultat jednog čimbenika ili događaja.
14. Obično je prouzrokovano složenom međuovisnošću mnogobrojnih čimbenika kao što su mentalna ili tjelesna bolest, zlouporaba supstancija, obiteljski problemi, međuljudski odnosi i životni stresori.
15. Samoubojstvo NE bi trebalo opisati kao način kojim je osoba riješila osobne probleme kao što su bankrot, akademski neuspjeh, seksualno zlostavljanje.
16. Reportaže trebaju naglasiti utjecaj koji samoubojstvo ima na obitelj i druge preživjele, u smislu stigme i psihičke patnje.
17. Veličanje žrtve samoubojstva kao mučenika i predmeta javne pohvale može sugerirati podložnim osobama da njihovo društvo cijeni suicidalno ponašanje.
18. Umjesto toga, naglasak bi trebao biti na žaljenju zbog smrti te osobe.
19. Opisivanje fizičkih posljedica neuspješnih pokušaja samoubojstava (oštećenje mozga, paraliza itd.) može djelotvorno odvratiti od pokušaja suicida.

10. Popis tablica, grafikona i fotografija

10.1. Tablice

Tablica 1. Vrsta naslova, N=67

Tablica 2. Spominjanje samoubojstva u naslovu teksta N=67

10.2. Grafikoni

Grafikon 1. Privatni detalji koje tekst otkriva

10.3. Fotografije

Fotografija 1. Naslovnica 24 sata (06.03.2008.) koja na senzacionalistički način prikazuje smrt maloljetnice, prikazujući i fotografiju njezinog lica, pri čemu njezin identitet nije zaštićen

Fotografija 2. Tekst iz VL (14.05.2010.) u kojem su prikazana lica maloljetnica, ali i identitet njihovog prijatelja koji je najavio da bi se i on mogao uskoro ubiti

Fotografija 3. Tekst iz JL (03.12.2007.) u sklopu kojeg je fotografija groba žrtve s jasno istaknutim imenom i prezimenom

Fotografija 4. Tekst iz 24 sata (24.04.2008.) u kojem se navodi točna adresa stanovanja žrtve

Fotografija 5. Primjer teksta u kojem se više piše o samom problemu suicidalnog ponašanja nego o konkretnom slučaju samoubojstva (03.12.2009.). Važno je naglasiti da ovakvi tekstovi najčešće nastaju nakon nekoliko povezanih samoubojstava

11. Sažetak

Samoubojstvo je drugi najveći uzročnik smrti mladih osoba u dobi od 15 do 25 godina života. U Hrvatskoj si je 2016. godine život oduzelo čak osmero maloljetnih osoba, stoga i ne čudi da se samoubojstvo klasificira kao jedan širi društveni problem. Djeca predstavljaju iznimno ranjivu skupinu, posebno posljednjih desetak godina, od kada se pojavio, i sve više počeo jačati, *cyberbullying* (nasilje putem interneta), koji se smatra jednim od glavnih uzročnika samoubojstva maloljetnih osoba. Cilj ovog rada bio je prikazati kako novinari i urednici pristupaju izvještavanju o samoubojstvima maloljetnika, s posebnim naglaskom na korištenje senzacionalizma. Predmet istraživanja bio je otkriti je li fokus u izvještavanju stavljen na specifični slučaj ili na problem općenito, koji su glavni izvori koji se koriste u tekstu, te koliku važnost novinari i urednici pridaju ovoj tematici s obzirom na poziciju u novinama koju tekst dobiva. Glavna hipoteza ovog istraživanja bila je da tiskani mediji pričama o samoubojstvu pristupaju senzacionalistički pri čemu ne poštuju stavke Kodeksa časti HND-a koji nalažu zaštitu identiteta maloljetnika. Ova je hipoteza potvrđena jer je u polovini slučajeva identitet otkriven. Kroz kvalitativnu i kvantitativnu analizu sadržaja otkriveno je da su novinari većinom senzacionalistički izvještavali o samoubojstvima maloljetnih osoba. Analizom fotografija otkriveno je da veći dio fotografija prikazuje žrtve bez da su im lica zamučena, što je protivno svim načelima novinarske struke. Tekstovi većinom opisuju što se dogodilo, donoseći nepotrebne, privatne detalje iz života žrtava, a tek rijetko daju širi kontekst suicidalnog ponašanja, obrađujući pri tom i pitanje depresije ili nasilja.

Ključne riječi: mediji, samoubojstvo, maloljetnici, prevencija samoubojstava

12. Summary

Suicide is the second leading cause of death for ages 15 to 25. In 2016 eight minors took their own lives in Croatia, so it is not a big surprise that suicide is thought to be one of the biggest social problems in the world. Children are extremely vulnerable, with significant growth in the last ten years, as cyberbullying became one of the largest problems. Cyberbullying is considered to be one of the main reasons for suicidal behavior amongst minors. The aim of this research is to show how journalists and editors handle reporting on teenage suicides, with particular emphasis on the use of sensationalism. The main subject was to find out whether the focus of reporting was on a specific case of a suicide or on a general issue, which were the main sources journalists used, and how important the text was based on the positioning in the newspapers. The main hypothesis was that newspaper's journalists use the sensationalistic approach in the suicide stories, and are failing to comply with the Code of Honor of Croatian Journalistic Society when it comes to the need of protection of the minor's identity. This hypothesis was confirmed since in half of the analyzed texts, the identity of the underage victims was revealed. Using the qualitative and quantitative content analysis it was discovered that journalists used a sensationalistic approach. The photo analysis showed that most of the victims photographed didn't have blurred faces, which is against every journalistic principle. The stories about suicides mostly described what happened, giving many unnecessary details to the public, and they rarely gave a wider context of suicidal behavior, addressing the issue of depression or violence.

Key words: media, suicide, minors, suicide prevention